

elkkwartaal

uitgegeven door de Evangelisch-Lutherse synode I jaargang 26, nr. 2 I juni 2026

Schepping als geloofsbelijdenis

LWF in dialoog met Pentecostal World Fellowship

80 jaar Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek

Om te beginnen ...

Creatio continua – Gods scheppend handelen houdt niet op. Dat mysterie wordt bijzonder tastbaar in deze zomerse tijd van het jaar. Schepping niet als wetenschappelijk begrip, maar als geloofsbelijdenis. Daarover schrijft Kinga Zeller, docent Lutherana aan de PThU, in dit zomernummer van *Elkkwartaal*. Leest u verder over manieren waarop God schept in haar bijdrage én over haar werkzaamheden vanaf pagina 4.

In Nederland vormen zowel de lutheranen als de pinkstergelovigen kleine minderheden. Wereldwijd vormen pinkstergelovigen een van de snelstgroeiende denominaties, vooral in het mondiale zuiden. Vanuit de Protestantse Kerk is Mirella Klomp, hoogleraar praktische theologie aan de PThU, afgevaardigde voor de oecumenische LWF-dialoog met deze gesprekspartner. U leest over haar betrokkenheid vanaf pagina 17.

Hervormer van het jaar: een nieuwe prijs voor mensen met moed, geweten en daadkracht. Met dat initiatief wil het Luther Museum vanuit de lutherse gemeenschap naar buiten treden in de samenleving. De uitreiking vindt plaats

op 31 oktober. Wie draagt u voor? Suggesties kunnen uiterlijk 15 juli ingestuurd worden (meer informatie op pagina 19).

Zomertijd is ook een tijd van vele activiteiten. In het Luther Museum ziet u vanaf 10 juli de tentoonstelling *Ons geloof is liefde* (pagina 19 en 24). De Lutherse werkgroep voor kerkmuziek organiseert een extra feestelijke werkweek in het teken haar 80-jarige jubileum. En de Lutheran Summer School gaat dit jaar in eigen land naar Hoorn om het thema 'liturgie' te verkennen. Zelf in het rijke verleden van Hoorn duiken met een 'podwalk'? U leest het in de rubriek 'Kerkwandelen' (pagina 20).

Gaat u dit jaar op vakantie en bezoekt u dan een lutherse kerk? Laat het ons weten! Meer informatie op de achterpagina. En wat eten we vanavond? Waarom niet het recept van Cooking Grace: biersoep met een Lutherbiertje of Katharinabock ...

Namens de redactie van *Elkkwartaal* wens ik u een mooie zomertijd.

Joren Reichel

Inhoud

Meditatie	3	Luther Museum	19
Interview met Kinga Zeller	4	Kerkwandelen in Hoorn	20
Schepping als geloofsbelijdenis	6	NLVB 70 jaar	21
Woord&Sacrament	8	Krskrskort	22
Helen Nagelhout - WICAS	9	Lutherse activiteiten	24
Synode: Taakgroep Financiën	10	Leren van Luther	25
Woord&Visie	12	Wartaal	25
24 uur met Luther	13	IM Sabine Hiebsch	26
Het Lied	14	IM Dick van Loenen	26
Lutherse werkgroep kerkmuziek	15	Uit de synode	27
Cooking Grace	16	Elkkwartaal in het (buiten)land	28
Mirella Klomp: dialoog Pentecostals	17	Koninginnenzang	28

Colofon

Elkkwartaal verschijnt vier keer per jaar en wordt gratis toegezonden aan iedereen die is ingeschreven in het lutherse ledenregister van de Protestantse Kerk in Nederland. Interesse voor 'het lutherse'? Meld u aan voor de e-mailnieuwsbrief van de Evangelisch-Lutherse Synode op de website van de Protestantse Kerk: protestantsekerk.nl/luthers.

Overname van artikelen en foto's is toegestaan na overleg met de redactie en met vermelding van de uitgave van *Elkkwartaal* en vermelding van auteur en/of fotograaf.

Redactie

Joren Reichel (hoofdredacteur),
Ingeborg Kriegsman (beeldtechniek),
Alma Evenhuis (voorzitter),
Cristina Pumpun (secretaris),
Femke Akerboom-Beekman,
Martin de Groot (non-actief)

Redactieadres:

Protestantse Kerk in Nederland
Evangelisch-Lutherse Synode
t.a.v. redactie *Elkkwartaal*
Postbus 8504
3503 RM Utrecht

Kopij volgend nummer

Inleveren voor 6 augustus bij
redactie@elkkwartaal.nl

Giften

U kunt *Elkkwartaal* financieel steunen via NL36INGB0002203600 t.n.v. PKN inzake *Elkkwartaal* o.v.v. gift *Elkkwartaal*. De Protestantse Kerk heeft een ANBI-status.

Adreswijzigingen of klachten over bezorging

Als u lid bent van een evangelisch-lutherse gemeente: bij uw kerkenraad. Als u alleen bent ingeschreven in het landelijke lutherse ledenbestand óf wanneer u geen lutheraan bent via de abonneementenadministratie.

Abonneementenadministratie

Dienstenorganisatie Protestantse Kerk in Nederland, Postbus 8504, 3503 RM Utrecht,
e-mail: abonnementen@protestantsekerk.nl,
telefoon (030) 880 18 80.

Productie

Afdeling Communicatie en Fondsenwerving
Protestantse Kerk in Nederland. ISSN 1569-6316

Website

Download het nieuwste en eerdere nummers van *Elkkwartaal* op de website van de Protestantse Kerk: protestantsekerk.nl/luthers.

Grafische verzorging

MMC Print (vormgeving),
De Groot Drukkerij (drukwerk).

Bij de voorpagina

Een jaar, een boom (foto: Ingeborg Kriegsman)

Meditatie

Pinkstertaal

Taal kan verbinden en kan ook scheiden. Dag in dag uit spreken wij vele woorden en zinnen. Daarbij kan taal kil en kwetsend zijn of warm en liefdevol. Als we spreken, dan gaat het vaak om gewone, alledaagse dingen. Over ons werk, onze plannen, wat we gedaan hebben, en over nieuwe ideeën. Of anders gezegd: Over God en de wereld. Taal houdt mij bezig – niet alleen om mijn gedachten en voorstellingen te uiten en te delen, maar ook als fenomeen. Wat is taal eigenlijk?

TEKST: DS. DETLEF BOHLKEN - BEELD: EMIL NOLDE

Het gebeurt regelmatig, dat ik andere talen tegenkom. Zomaar op straat, in een grote stad vaak meer dan in een klein dorpje. Maar zeker in het buitenland. En dan versta ik ineens niets meer. Gelukkig spreek ik wel enkele talen en kan dan vaak horen waar mensen vandaan komen en globaal waar ze het over hebben, maar het gesprek kan ik zelden volgen. En dat geldt al helemaal als ik zelf in het buitenland ben, in Moldavië, Kosovo of Denemarken bijvoorbeeld.

Dat is natuurlijk niet iets nieuws. Ook mensen uit andere tijden kenden dit. Mensen zijn rondgetrokken en hebben andere mensen ontmoet, die er wel bijna hetzelfde uitzagen als zij, maar die elkaar toch niet konden begrijpen.

Hoe zijn de verschillende talen dan ontstaan? Waar komen ze vandaan? Jazeker – het kan als een straf voelen, wanneer je elkaar niet kunt begrijpen en nog meer wanneer je een nieuwe

taal moet leren. Zo lijkt het ook in de Bijbel om een straf te gaan, in het verhaal van de torenbouw van Babel. Mensen gingen een reusachtige toren bouwen die tot in de hemel reikt. Daarmee wilden ze laten zien hoe machtig ze zijn. Maar God straft hen voor hun groothedswaan. Hij zorgt voor verwarring in hun woorden. Ineens spreken de grote bouwmeesters allemaal verschillende talen en begrijpen elkaar niet meer. En dan werden ze ook nog alle kanten opgestuurd en verstrooid op de wereld. Er zijn ook andere verhalen, ander mythes. Dat god bijvoorbeeld de taal pas in een later stadium aan de mensen

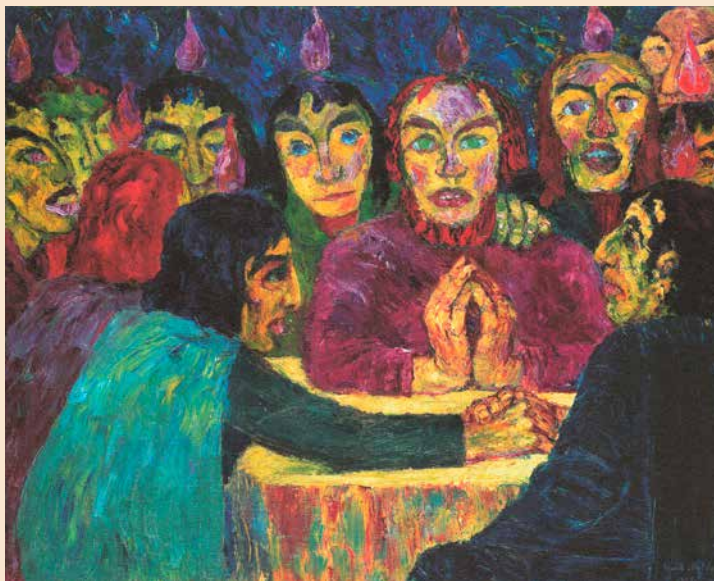
gegeven heeft, bijvoorbeeld op basis van hun herkomst of huidskleur. Of god probeerde met zijn schepselen te communiceren en ging daarmee zo lang op steeds andere manieren door totdat het gelukt was (bij dat laatste zou ik dan toch mijn twijfels hebben – wie is dat dan?)

Tegenwoordig zien wij de verscheidenheid van talen heel vaak, al lijkt het helaas te worden overheerst door een alomtegenwoordig Engels. In films kunnen we soms een

bijzondere taal horen, Japans of Zweeds bijvoorbeeld. We komen woorden tegen die we amper kunnen uitspreken. Lezen lukt op vakantie ook vaak niet, zeker wanneer andere letters worden gebruikt. Maar ook verschillende generaties begrijpen elkaar vaak niet meer. Oma gebruikt soms woorden, die door kleinkinderen al niet meer worden begrepen. Of andersom – de jeugdtaal lijkt steeds sneller te veranderen.

Bijzonder is dan, dat

er in de Bijbel nog een verhaal is. Met Pinksteren komt de Heilige Geest over de mensen en plotseling begrijpen ze elkaar. Terwijl ze uit allemaal verschillende landen komen. Ook weer zo'n wonder. Taal kan nog zo verschillend zijn, maar het geloof kan mensen over de hele wereld verbinden. Als Lutheranen weten we daar gelukkig alles van. Wie ergens een dienst in het buitenland bijwoont kan vast niet alle woorden volgen, maar je weet toch wel waar het over gaat. En bij het Onze Vader kan dan iedereen mee-bidden, al is dat in de eigen taal.

Emil Nolde, *Pfingsten* (1909)

Een theologische bron voor lutheranen in Nederland

In gesprek met Kinga Zeller

Sinds maart 2024 werkt Kinga Zeller als associate professor aan de Protestantse Theologische Universiteit Utrecht. Zij stelt als lid van de vakgroep Dogmatiek/Ethiek het werk van Luther en lutherse theologie present in onderzoek en onderwijs. Cristina Pumplun sprak haar op een zonnige middag in mei.

TEKST: CRISTINA PUMPLUN

Hoe kwam het zo dat je theoloog werd?
“Ik heb aan de universiteit van Kiel (DE) Duits en theologie gestudeerd vanuit het idee om leraar te worden. Met Duits koos ik voor het vertrouwde, maar dat gold geenszins voor de theologie. Ik kom namelijk uit een niet-kerkelijk gezin. Kerk en religie waren thuis geen onderwerp van gesprek. Mijn interesse voor theologische vragen werd al wel aangewakkerd tijdens het godsdienst-onderwijs op de middelbare school. Ik begon dan ook aan mijn studie met het doel om op school als docent met mijn leerlingen deze existentiële vragen te verdiepen.”

Maar je bent toch niet op de middelbare school terechtgekomen...

“Inderdaad ontdekte ik na mijn studie dat ik liever de wetenschap in wilde. Vanzelfsprekend kwam ik tijdens mijn studie binnen de protestantse theologie Luthers werk tegen en daar stootte ik op een vraag die mij niet heeft losgelaten: hoe verhoudt zich het lutherse centrale principe van het *sola scriptura* met het analytisch onderzoek van de Bijbelwetenschappen, die de Bijbel als het ware uit elkaar halen? Er bestaan natuurlijk al tal van antwoorden op deze vraag, maar ik wilde mijn eigen

antwoord erop vinden. Dat leidde tot promotieonderzoek bij de internationale onderzoeksgroep 'Reformation Theology and Confessional Culture' aan de Universiteit van Aarhus in Denemarken. Mijn promotor was de Luther-onderzoeker professor Bo Kristian Holm."

Heb je bij dat onderzoek ook iets gehad aan je studie Duits?

"Jazeker. Door die studie was ik vertrouwd geraakt met verschillende teksttheorieën en dat bracht me ertoe om eens niet te vragen naar het auteurschap van de bijbelse teksten, maar naar de vraag hoe deze teksten werken bij de lezers en in hoeverre de vraag naar de receptie van bijbelse teksten past bij Luthers begrip van de Bijbel. Ik heb de teksttheorie van Wolfgang Iser met Luthers begrip van de Bijbel vergeleken. Onze onderzoeksgroep werkte samen met heel verschillende disciplines. Dat was zeer inspirerend. Het Scandinavische onderzoek naar Luther bleek bovendien wat vrijer te zijn dan ik in Duitsland gewend was."

Is dat in Nederland vergelijkbaar?

"Zoals ik het tot nu toe heb ervaren, worden Luther en zijn werk hier op een constructief-kritische manier benaderd. Je mag er zelf wat van vinden. Dat maakt het Lutheronderzoek levendig. Hij hoeft niet in alles gelijk te hebben. Je kunt hier zeggen: Dat zie ik anders dan Luther! Er is niet slechts één perspectief dat wel of niet klopt."

Over Nederland gesproken: hoe ben je hier terecht gekomen?

"Na mijn promotie heb ik eerst nog een opleiding tot systemisch coach in Hamburg gevolgd. Toen werd ik benaderd voor een postdoc-project in Kiel. Ik kreeg daarin veel vrijheid en deed van alles: college geven, nieuwe projecten opzetten, waaronder ook een onderzoek voor mijn habilitatie. Tegen het einde van het project zag ik de vacature aan de PThU langskomen, wat mooi aansloot bij het thema van mijn proefschrift. Tegelijkertijd startte ook mijn nieuwe project bij de Deutsche Forschungsgesellschaft (DFG). Dat bracht aan het begin wel met zich mee dat ik veel in de trein zat tussen de ene en de andere universiteit."

Maar je kon wel de verschillende thema's van je wetenschappelijke werk combineren

"Jazeker. Het project bij de DFG gaat over een belangrijk maatschappelijk thema: tolerantie. Daar werkt nu mijn promovenda Liv Steinebach aan. Centraal staat de vraag

in hoeverre geloof bijdraagt aan tolerantie en in hoeverre tolerantie te maken heeft met naastenliefde, maar ook met de relatie tot jezelf. Verder werk ik aan mijn habilitatieproject over zelfliefde. Liefde is een centraal theologisch thema en nodig om het menselijk bestaan te begrijpen. Maar hoe zit dat met zelfliefde? In deze tijd is dat iets positiefs, maar Luther zag dat anders: eerder als egoïsme. Terwijl wij ons realiseren dat zelfliefde ook weerspiegelt dat anderen van ons houden, wat betekent dan gebrek aan zelfliefde?"

Verder ben ik heel enthousiast over een nieuw online wetenschappelijk lexicon voor systematische theologie: SysLex (syslex-online.de). Ik ben een van drie hoofdredacteuren. Het is vrij beschikbaar en biedt voor een geïnteresseerd publiek gedegen artikelen over de grote theologische thema's en begrippen. De eerste dertig artikelen zijn nu ook in het Engels vertaald. En tenslotte leid ik samen met een collega een werkgroep over theologie in de klimaatcrisis. Daarbij vragen we ons af hoe een theologie er uit mag zien waarin de mens niet in het centrum van de schepping staat maar medeschepsel is.

Maak je vanuit dat perspectief ook persoonlijk bepaalde keuzes?

Ik probeer zo duurzaam mogelijk te leven. Ik eet geen vlees en in de veertigdagentijd eet ik veganistisch. Ik reis bij voorkeur met de trein in plaats van met de auto en vlieg niet als het enigszins mogelijk is. Kleding koop ik heel bewust en meestal tweedehands.

Hoe ervaar je het academische werk en de lutherse kerk in Nederland?

Aan de universiteit is men gewend om de eigen theologische traditie in een internationale context ter sprake te brengen. Dat werkt goed en dat ken ik ook uit Denemarken. Ik ben momenteel vooral bezig met mijn onderzoeksprojecten en geef een enkel college. Als docent Lutherana merk ik dat ik als een theologische bron functioneer voor de lutheranen in den lande. Ik doe graag mee aan de Lutheran Summerschool en andere projecten. De lutherse gemeenschappen zijn zeer divers en open. Mensen zijn direct, liberaal en tolerant. Dat is heel aangenaam.

Schepping als geloofsbelijdenis

Ruim een jaar geleden, in augustus 2025, hebben we ons in de Lutheran Summer School beziggehouden met lutherse ecotheologie en milieu-ethiek. De artikelserie die hier begint, verwijst naar kernpunten die we daar hebben besproken. Ze verdienen nog steeds onze aandacht.

TEKST: DR. KINGA ZELLER, *associate professor Lutherana aan de PThU* – BEELD: JOUK BOON

Een alles veranderende bril
Als iemand voor een bergketen staat en uitroept: 'Dit is een deel van Gods schepping!' zal niet iedereen instemmen. Een gelovige zal knikken. Een overtuigde atheïst zal waarschijnlijk antwoorden: 'Nee, dat zijn bergen die gevormd zijn door het schuiven van continentale platen.' Beide hebben een punt – maar ze spreken over een andere laag van de werkelijkheid.

Schepping is geen wetenschappelijk begrip. Het is een geloofsbelijdenis. Dat wil zeggen: wie de wereld als schepping ziet, neemt haar waar op een heel bepaalde manier. Wie zegt 'dit is schepping', zegt tegelijk: 'hier was (en is) God aan het werk'. Geloven is in die zin een kwestie van optiek: je zet een bril op die je waarneming verandert. Dezelfde wereld – maar nu gezien als gewild, als geliefd, als onderweg naar een bestemming. Deze visie heeft praktische gevolgen. Als de wereld puur natuur is – een onpersoonlijk geheel van processen en krachten – dan is ze in principe volledig beschikbaar voor menselijk gebruik. Maar als de wereld schepping is, dan kunnen we er nooit neutraal tegenover staan. Dan heeft ze altijd en in de eerste plaats ook iets met God te maken. Ze staat in verbinding met God en deze verbinding kunnen we niet negeren. Dan zijn wij ook niet de meesters van de natuur en onze medeschepselen, maar – in het beste geval – de beheerders, soms misschien ook alleen maar de gasten.

Drie manieren waarop God schept

De christelijke traditie kent niet één, maar drie vormen van schepping. De eerste heet de *creatio prima*: het oorspronkelijke scheppingsmoment, waarover de eerste hoofdstukken van

Genesis vertellen. God schept de wereld en alle schepselen en beoordeelt het geheel als 'zeer goed'. Dit is waarschijnlijk de scheppingsvoorstelling die de meesten van ons het eerst te binnen schiet.

De tweede heet de *creatio continua*: de voortdurende scheppingsdaad van God. God hield niet op met scheppen na de zevende dag. Hij onderhoudt het leven dag na dag, ogenblik na ogenblik. Dit is de God waarover

Luther in de Grote Catechismus spreekt wanneer hij het eerste geloofsartikel uitlegt:

God heeft mij gegeven en onderhoudt voortdurend lichaam, ziel en leven, ledematen, alle zintuigen, rede en verstand enz., eten, drinken, kleding, voedsel ... zon, maan en sterren aan de hemel, dag en nacht, lucht, vuur, water, aarde en wat zij kan op- en voortbrengen, vogels, vissen, vee, koren en allerlei gewas.

Luther denkt hier aan een God die actief aanwezig is in het gewone leven – in het brood op tafel, in het daglicht door het raam, in de lucht die we inademen. Dat is de kern van de *creatio continua*: Gods scheppend handelen houdt niet op.

De Bijbel laat daar geen twijfel over bestaan: in Genesis grijpt God telkens opnieuw in. Hij roept Abraham. Hij bevrijdt zijn volk uit Egypte. Hij stuurt profeten. Hij rouwt om de zonden van zijn volk en verheugt zich over zijn terugkeer. Als christenen geloven wij dat God in Jezus Christus is geïncarneerd – niet zomaar, maar juist om in te grijpen in het lot van de schepselen en de beslissende verandering voor de hele schepping op gang te brengen.

De derde vorm is de *creatio eschatologica*: de nieuwe schepping. De christelijke hoop is niet dat deze wereld verdwijnt en vervangen wordt door iets totaal nieuws. De hoop is dat deze wereld – déze wereld, met al haar schoonheid en lelijkheid, met al haar kwetsbaarheid en sterkte – wordt vernieuwd en voltooid. In het oordeel ‘zeer goed’ draagt die eerste schepping de belofte van de nieuwe schepping al in zich. Schepping en hoop horen dan ook onlosmakelijk samen.

Ecotheologisch is belangrijk om deze drie dimensies van de schepping altijd in samenhang te zien. Anders verliest de schepping al snel haar betekenis en waarde.

Het gevaar van een afwezige God

Er zijn opvattingen waarin God en de schepping als twee afzonderlijke zaken worden beschouwd. Soms gaat dit gepaard met de gedachte dat God zich de aarde helemaal niet aantrekt, want het echte leven begint pas in het hiernamaals. Deze opvattingen

hebben historisch grote schade aangericht en doen dat nog. Als God niet meer in deze wereld gedacht wordt, wijzen de schepping en de schepselen slechts als dode archeologische vondsten naar God. Ze zijn dan alleen maar getuigen van iets heiligs dat de wereld ooit heeft aangeraakt, maar er al lang niet meer in is. De lutherse theologe Dorothee Sölle waarschuwt hiertegen met grote helderheid in haar boek *God heeft mensen nodig*:

‘Transcendentie zonder immanentie wordt een ding op zichzelf, verwordt tot een relatielose dogmatische uitspraak, die ons persoonlijk op geen enkele manier raakt en ons wereldbeeld niet vormt.’

Als God er niet meer toe doet, doet het er ook niet toe wat we met de wereld doen. Erger nog, mensen kunnen denken dat ze door hun gedrag kunnen bijdragen aan Gods terugkeer. Deze redenering duikt op in religieuze kringen die de klimaatverandering verwelkomen als voortekenen van het einde – als noodzakelijke voorwaarde voor een nieuwe schepping die deze wereld vervangt.

Schepping als waarde

De wetenschap kan ons vertellen hoe de wereld werkt – welke processen er gaande zijn, welke systemen met elkaar verbonden zijn. Maar de wetenschap kan ons niet vertellen wat de wereld waard is, of waarom en waartoe ze er is. Die vragen zijn per definitie niet wetenschappelijk. Ze zijn theologisch en filosofisch. Wie de wereld ziet als door God gewild en geliefd, moet er een bepaalde waarde aan toekennen. Want wat door God gewild en geliefd is, kan een gelovig mens niet onverschillig laten. Wie de wereld ziet als

een schepping waarin God aanwezig is, weet dat zijn handelen ten aanzien van de schepping en de schepselen altijd ook een handelen ten aanzien van God zelf is. Wie bovendien gelooft dat het deze schepping is die tot de nieuwe schepping wordt getransformeerd, weet ook dat de oproep om Jezus te volgen niet alleen betrekking heeft op de omgang met andere mensen, maar ook op dieren, planten en alles wat bestaat.

Wat betekent dit voor ons?

Een lutherse scheppingstheologie die *creatio prima, continua* en *eschatologica* serieus neemt dwingt ons tot een bepaalde houding tegenover de wereld: eerbied, zorg en hoop. Niet omdat we de wereld moeten ‘redden’ – dat is uiteindelijk Gods werk – maar omdat we leven in een wereld die God ter harte gaat. Hoe we omgaan met de schepping en onze menselijke en niet-menselijke medeschepselen, is dan niet irrelevant. Het raakt aan iets wat God aan het hart ligt.

Tegelijkertijd is er een bevrijdende kant. Wie gelooft dat God de schepping niet heeft losgelaten, kan ook vertrouwen dat Gods scheppende handelen doorgaat – ook midden in de ecologische crises van onze tijd. Dat geeft niet de vrijheid om achterover te leunen. Maar het geeft wel de vrijheid om te handelen vanuit hoop, in plaats van vanuit angst.

Bent u nieuwsgierig naar wat het betekent om een schepsel onder de schepselen te zijn en hoe al het leven, ook vanuit theologisch perspectief, met elkaar verbonden is? Lees dan het tweede artikel in deze serie in het volgende nummer.

In vrijheid mens zijn op aarde

Een moeder en vader leren hun kind lopen.

Het kind wordt gedragen en gewiegd, leert omrollen en kruipen, tot er verbaasd uitgeroepen wordt: hij staat! En wie op eigen benen kan staan, wil ook op eigen benen lopen.

Langs de rand van de box, aan de hand van vader, en dan helemaal alleen. Zelf doen! Zelfstandig staan en gaan. En het kind leert 'ik' zeggen.

Een gevaarlijke ontwikkeling? Wat kan er allemaal gebeuren?! Aan welke gevaren stel je zo'n onervaren mens bloot? Je houdt je hart vast.

TEKST: DS. WIM VAN BEEK

Je kind loslaten is niet de goden verzoeken. Eerst één, twee stappen los. Om daarna weer veilig in de armen te belanden. Letterlijk voorlopig. Stap voor stap, tot het kind op eigen benen staat. Zo leren wat mens-zijn is. Meeleven en voorleven, voorgaan en meegaan, stimuleren en "ho" roepen, samen lachen en samen huilen.

Op je eigen benen staan. Maar dat is niet dat je het zonder andere mensen kan roeien. Het is niet: ieder voor zich, en God voor ons allen. Leren wat het is, mens zijn, samen met anderen. Mens te zijn op aarde, dat is kunnen onderscheiden wat wel en niet belangrijk is, kunnen kiezen tussen goed en slecht, de juiste vragen leren stellen, en niet te vlug naar een antwoord grijpen.

Je kind opvoeden om mens te zijn, dat is je kind loslaten, zodat zij op eigen kracht en uit vrije wil naar jou toe kan komen. Dat is ook het risico durven lopen dat je kind een andere weg gaat, ván jou af, en niet (of nog niet) náár jou toe.

In de bijbel staan zeker de gebeurtenissen na Pasen in het teken van deze zelfstandigheid. Niet meer 'Jezus ga ons voor'. Ze gaan niet met z'n allen gezellig in een groot landhuis wonen, en leefden nog lang en gelukkig. Bij het afscheid eindigt hun samen-op-weg met de zegen voor de discipelen, en dan de wereld in. Dat is het.

Na Pinksteren moeten alle 'mensen van de weg', zoals de eerste christenen genoemd worden, het op die weg doen met de woorden van wet en profeten, en de uitleg die Jezus daaraan gaf. En als goede leraar en opvoeder trekt hij zich terug. Mensen kunnen op eigen benen staan, ook als je niet alles weet, alles kent, alles kunt. Ook na Pasen en Pinksteren blijven de discipelen leerling, maar zij worden ook leraren, predikers, luisteraars.

Soms verhoort God ons expres niet. Sowieso niet als we bidden om een ander een koppie kleiner te maken, maar evenmin om voor ons te handelen en 't voor die ander weer goed te maken. God vergeeft niet achter de rug van mensen om. Daarom verbergt God zich soms met opzet. Om te voorkomen dat we al te gemakkelijk God gaan bidden, in de verwachting dat God er wel voor zorgt. En als je toch aanklopt zal God zeggen: ik heb jullie zoveel gegeven, het leven, mensen naast je, een goede aarde, liefde en vergeving. En ook nog de Schriften, en een mens die jullie is voorgedaan. Ik heb genoeg gedaan. Nu zijn jullie aan de beurt.

Aan ons dus de taak om nieuwe wegen te zoeken. Daders en slachtoffers sámen. Erkennen dat het verkeerd ging. En dat alleen al geeft ruimte voor nieuw leven. Zo werkt het evangelie dat Jezus ons

nalaat: als God het niet doet, recht en vrede sticht, als Jezus er niet meer is om te genezen en naakten te kleden, dan zullen wij het moeten doen. Als we tenminste willen dat het goede leven waarachtig waarheid wordt. God neemt het risico, dat wij er toch weer een rotzooi van maken. Ook al heeft God ons alle vrijheid gegeven om dat goede dan ook te doen. En God zal menigmaal met verdriet en toenemende boosheid constateren dat de mens z'n vrijheid misbruikt. Z'n handen niet gebruikt voor liefde, maar om te slaan. Z'n mond laat vloeken in plaats van te zegenen. Z'n voeten niet op de weg van de vrede zet, maar in marstempo naar de zoveelste oorlog optrekt: te wapen!

En toch, God heeft ons de gaven gegeven, om mensen van de Geest van Vrede te zijn. Om een stem te zijn die liefde roept in de woestijn. Handen die licht brengen. Om sámen mens te zijn op aarde.

In Gods Naam, laten we dat dan ook doen.

Helen Nagelhout regio-coördinator WICAS

In het najaar van 2024 is Helen Nagelhout aangetreden als regio-coördinator van centraal West-Europa voor Women in Church And Society (WICAS). Dat is het netwerk binnen het 'Gender Justice and Women's Empowerment' programma van de Lutherse Wereldfederatie.

TEKST: FEMKE AKERBOOM-BEEKMAN

Wereldwijd zet dit netwerk zich in voor de bevordering van gendergelijkheid en -gerechtigheid en een betere positie van vrouwen in lutherse kerken. In elke regio zijn er andere focuspunten, zoals vrouwenordinatie, vrouwen in leidinggevende functies binnen de kerk en toegang tot theologieopleidingen. Overkoepelend richt men zich op het tegengaan van seksueel en gendergerelateerd geweld. "Een speciaal aandachtsgebied voor ons is misleidende theologie. We verstaan hieronder theologie die aanzet tot onderdrukking, discriminatie, uitsluiting en geweld tegen o.a. vrouwen (en mannen die niet binnen het patriarchale plaatje passen), of dit legitimeert."

"Elke lidkerk van de Lutherse Wereldfederatie heeft afgevaardigden naar dit netwerk. Samen proberen we gendergerechtigheid op de agenda van de West-Europese kerken te plaatsen. Daarnaast werken we samen met het Oost- en Noord-Europese netwerk."

"We zijn in een opbouwfase, dat is best wel spannend. We hebben mooie ideeën en een betrokken netwerk, maar het vraagt ook veel tijd en geduld. Wat ik ontzettend waardeer en waarvoor ik dankbaar ben, is de betrokkenheid en het enthousiasme van de deelnemers van het netwerk die mij hebben ontvangen en mij zoveel steun en hulp geven! Het is bijzonder om van iedereen te leren, al is het soms ook frustrerend om te horen dat andere vrouwen zich al hun hele werkende leven hebben ingezet voor vrouwenrechten en we nog steeds tegen zoveel aanlopen." "Er zijn helaas vandaag de dag nog veel struikelblokken voor vrouwen in de kerk. Wat ze allemaal gemeen hebben: de overtuiging dat vrouwen niet gelijk zijn aan mannen. Dat is de kern van discriminatie, onderdrukking en het geweld waar vrouwen mee te maken krijgen. Soms is dat heel duidelijk zichtbaar, als mensen bijvoorbeeld zeggen dat vrouwen geen dominee kunnen zijn. Maar veel vaker is het de basis voor ondoordacht en onverschillig handelen van mensen die dan de man als uitgangspunt van alles nemen."

"In de kerk zien we dat ook terug, bijvoorbeeld in de manier waarop vrouwen in de Bijbel worden geïnterpreteerd. Het christelijke geloof is lang gebruikt om vrouwen te onderdrukken en de sporen hiervan zien we nog steeds. Het feit dat God voor velen als een man wordt gezien legitimeert het idee dat mannen boven vrouwen staan. Seksueel en gender gerelateerd geweld komt voor in de

hele samenleving en in kerken. Vrouwen en kinderen zijn hier vaak slachtoffers van, maar ook mannen. Daarom is het belangrijk dat kerken zich actief inzetten voor een veilige kerk, juist als je denkt dat het in jouw kerk nooit zal gebeuren. Seksisme en genderongelijkheid zijn vaak impliciet aanwezig. Juist daarom is het belangrijk om je openlijk uit te spreken én ook daadwerkelijk veilig te zijn."

"We willen als netwerk in de komende jaren nauwer samenwerken met de andere Europese netwerken. Verder willen we graag vrouwen en mannen uit heel Europa betrekken bij projecten in aanloop naar de assemblee in 2030. Ik zou graag zien dat gendergerechtigheid een integraal onderdeel wordt van onze identiteit als lutheranen. Dat is een groot doel, maar ik heb er vertrouwen in dat we hier steeds een stukje dichterbij komen. Gendergerechtigheid gaat hand in hand met wat we in de Bijbel lezen over het koninkrijk Gods en met het lichaam van Christus."

"Iedereen is er onderdeel van, iedereen is geliefd, ongeacht of je man of vrouw bent. Je mag gewoon zijn wie je bent, zoals God je gemaakt heeft. Dat een klein beetje meer waarmaken is wat mij drijft."

Een nieuwe lutherse synode

De taakgroep Financiën

In juli 2025 trad een nieuwe lutherse synode aan. 18 nieuwe synodeleden zijn inmiddels volop aan de slag – in een nieuwe bestuursstructuur met taakgroepen. Wie zijn zij? Wat motiveert hen en hoe zien zij hun taak in de synode en de toekomst van het lutherse? Deze keer aan het woord: de taakgroep *Financiën*.

Marc Braaksma

De Brabantse moeder en grootmoeder van Marc Braaksma waren actief in de Lutherse Kerk. Hij woonde vele jaren in de provincie Groningen en in Leeuwarden, waar hij enige tijd de ledenadministratie heeft verzorgd en kerkrentmeester is geweest. Nu hij in Nieuwegein is gaan wonen, is hij in de Lutherse Gemeente Utrecht-Zeist terechtgekomen.

In het dagelijks leven werkt Marc voor Sweco als adviseur City Development (stadsontwikkeling). Daarbij gaat het om de samenwerking tussen ontwikkelaars en gemeenten en de advisering van gemeenten over het kostenverhaal en grondzaken. Werkgebied is het hele land: van Zierikzee tot Hoogezand. Na zijn verhuizing vanuit Leeuwarden wilde hij zich ook graag inzetten voor de lutherse zaak. Met zijn kennis en ervaring van ontwikkeling van vastgoed en samenwerking tussen partijen hoopt hij echt iets te kunnen betekenen. Zijn taak in de synode is het monitoren hoe de verschillen en de overeenkomsten tussen de leden geleid kunnen worden naar een vruchtbaar proces van ontwikkeling. Zeker in een tijd van krimp moeten plannen haalbaar zijn, niet alleen financieel, maar ook wat betreft (bestuurlijke) inzet van mensen. Kerkgebouwen zijn vaak berekend op veel intensiever gebruik dan een klein aantal leden kan opbrengen. Volgens Marc kan de synode de brug slaan tussen gemeenten om de gemeenschappelijke deler te vinden die het tij keert. Er moet gezocht worden naar positieve kasstromen bij de gemeenten, zodat er ruimte komt voor groei.

Kansen zijn er op het gebied van digitalisering, sociale media, de lokale verbinding met de jongeren en hun behoefte aan zingeving en een veel intensiever gebruik van de gebouwen. De taakgroep let op het creëren van een gezond financieel uitgangspunt en heldere overeenkomsten en structuren. Daarbij wordt zij geïnformeerd door de medewerkers van *Duurzaam Luthers*. Zoals Marc het in de afgelopen negen

maanden heeft waargenomen, zijn de vraagstukken waar lutheranen mee te maken hebben de voorbode voor de hele Protestantse Kerk. De dienstenorganisatie kijkt volgens hem naar het lutherse als het gaat om oplossingen. Anderzijds is het naar zijn ervaring keihard werken om binnen de Protestantse Kerk voor de lutherse belangen op te komen.

Wat betreft de toekomst en de betrokkenheid van jongere generaties ziet hij een grote uitdaging aankomen. Hij merkt dat ook in zijn dagelijkse werk. Bij de burgerlijke gemeenten gaat tot 2030 één derde van het personeel met pensioen. Over vijf tot tien jaar is een geheel nieuwe generatie aan het werk die met AI en andere technieken werkt. De vorige synode heeft volgens Marc fantastisch werk verricht door de taken te verdelen over taakgroepen en de voormannen en -vrouwen daarvan de Synodale Commissie te laten vormen. Vanuit zijn taakgroep ziet hij goede betrokkenheid bij het werk van de gehele synode.

Bart Lip

Bart Lip woont met zijn gezin in Dalfsen. Ze zijn al jaren lid van de Lutherse Gemeente Zwolle. Ieder gezinslid is met haar of zijn eigen talent betrokken. Bart is van 2012-2020 kerkrentmeester geweest. Vooral muzikaal meewerken doet hij heel graag. Hij vindt het belangrijk om de gemeente met de muziek mee te nemen, als lid van de cantorij en als één van de invalorganisten.

Bart is afgestudeerd als registeraccountant. Na een tijdje in de accountancy gewerkt te hebben, heeft hij ervoor gekozen om als zelfstandig financieel consultant voor verschillende bedrijven en instellingen te werken. In dat werk is het belangrijk om te zorgen voor financieel inzicht. Dat is ook van belang voor de lutherse synode, wat de reden is dat Bart zich kandidaat stelde.

Samen met de twee andere leden van de taakgroep financiën buigt hij zich over financiële vragen. Door de indeling in taakgroepen werkt iedereen aan 'eigen' onderwerpen, die op de synodevergadering weer samenkomen. Wat betreft de vraag naar de toekomst speelt het voor Bart een rol dat de lutherse gemeenschap in Nederland lid is van de wereldwijde lutherse gemeenschap. En al is het aantal lutherse gemeenten binnen de Protestantse Kerk niet groot, in de lutherse gemeenten wordt gevierd en gewerkt. De rol van de synode is volgens hem een ondersteunende om de lutherse traditie in te bedden en te behouden in de Protestantse Kerk, zodat de lofzang gaande gehouden kan worden en in andere PKN-gemeenten in het land mensen geïnspireerd kunnen raken door het lutherse vieren. Het bewaren en borgen van lutherse theologie in opleidingen is daarvoor belangrijk en ook de communicatie binnen en vanuit de Protestantse Kerk.

Door het project *Duurzaam Luthers* is volgens Bart hard gewerkt aan een aanpak om de lutherse traditie te behouden in Nederland. Hij hoopt dat het resultaat bestaat uit een soort gereedschapskist waar je voor verschillende situaties – zowel landelijk als plaatselijk – hulpmiddelen uit kan halen die helpend zijn bij soms moeilijke beslissingen. In de afgelopen negen maanden heeft de taakgroep gewerkt aan de overdracht vanuit de vorige financiële commissie. Er is nu een aardig beeld ontstaan van hoe de financiën werken. In dit jaar zal een nieuw beleidsplan worden ontwikkeld waar natuurlijk ook financiën een rol spelen.

Jarne Vermeer

Jarne Vermeer woont in Barneveld en is al zijn hele leven lid van de lutherse kerk in Ede. In het dagelijks leven is hij accountant bij WITh Accountants. Daar houdt hij zich bezig met controle- en advieswerk van non-profit-organisaties en instellingen in de publieke sector. Vanuit zijn kennis en affiniteit met financiën en governance wil hij graag bijdragen aan de lutherse gemeenschap, met name op het gebied van toekomstbestendigheid. Zorgvuldige financiële keuzes zijn ondersteunend aan de missie van de kerk en voor Jarne is het waardevol om zijn deskundigheid hierbij in te zetten.

Zijn rol binnen de taakgroep financiën is het bewaken van transparantie, continuïteit, verantwoord beheer en het inzetten van middelen. De synode als geheel draagt volgens hem daarbij verantwoordelijkheid door weloverwogen

keuzes te maken die zowel inhoudelijk als financieel houdbaar zijn. Zij kan gemeenten ondersteunen door kennis te delen en verbinding te stimuleren. Tegelijk blijft de kracht van de kerk vooral lokaal, want verbinding is de toekomst: met elkaar, met andere tradities binnen de Protestantse Kerk en met de samenleving.

De lutherse traditie heeft volgens Jarne een rijke inhoud die relevant blijft, mits we die toegankelijk blijven maken. Daarbij heeft de lutherse synode een taak: een eigen lutherse theologische en liturgische traditie inbrengen in de Protestantse Kerk. Dat draagt bij aan de breedte en rijkdom van de kerk als geheel. Het project *Duurzaam Luthers* ziet Jarne als een noodzakelijk en richtinggevend initiatief voor de toekomstbestendigheid van het lutherse. Krimp, afnemende bestuurskracht en financiële druk zetten het voortbestaan van gemeenten onder druk. Daarbij is de combinatie van kerkbrede maatregelen en specifieke lutherse acties belangrijk.

Voor het vervolg is het belangrijk dat al deze lijnen worden doorgezet en dat er concrete keuzes worden gemaakt, voor toekomstige generaties en de kerk als geheel. Jarne ervaart het werk in de synode en de taakgroep financiën als waardevol en verantwoordelijk. Binnen de taakgroep is er goede samenwerking. Al kost het soms best wat tijd, vindt hij het persoonlijk leerzaam om met veel verschillende perspectieven van de andere leden bij te kunnen dragen aan een landelijke koers.

Tot inkeer komen – een weg om te gaan

... zo zijn we samen één lichaam in Christus en zijn we, ieder apart, elkaars lichaamsdelen.

We hebben verschillende gaven, onderscheiden naar de genade die ons geschonken is. Wie de gave heeft te profeteren, moet die in overeenstemming met het geloof gebruiken.

Wie de gave heeft bijstand te verlenen, moet bijstand verlenen. Wie de gave heeft te onderwijzen, moet onderwijzen.

Wie de gave heeft te troosten, moet troosten. Wie iets weggeeft, moet dat zonder bijbedoeling doen. Wie leidinggeeft, moet dat doen met volle inzet. Wie barmhartig voor een ander is, moet daarin blijmoedig zijn. (Romeinen 12: 5-8)

TEKST: DS. RACHEL WARDENAAR

Allemaal unieke delen van hetzelfde lichaam. Die gelijkenis komt vaker voor in de brieven van Paulus. Maar hier wordt heel concreet gemaakt wat dit precies betekent. Ieder moet zijn gaven gebruiken tot behoud en groei van het hele lichaam. Gaven van profeteren, onderwijzen, de gave van troosten. Als je iets hebt moet je het geven.

Dat klinkt logisch, maar dat is het niet altijd. Vaak zijn we ons maar zo weinig bewust van wat onze gaven zijn, of overvragen we onszelf juist. Ieder heeft unieke gaven, maar niemand heeft ze precies hetzelfde. We

kunnen dan ook niet alles tegelijk. Wanneer we als lichaam van Christus verder willen, moeten we ieders eigen gaven volop de ruimte geven. Niemand overvragen, maar ons wel bewust blijven van wat we kunnen. Als we ieder een taak geven die echt bij hem of haar past, dan zal het lichaam als één geheel functioneren. Zo vaak lijkt dat maar een verre droom. Het lichaam van de kerk kent moeilijke tijden. Vragen als: wie is geroepen tot welk ambt? Wie kan de last van enkelen die alles op zich moeten nemen verlichten? Hoe gaan we in de toekomst verder met misschien wel minder mensen? Ik heb niet het antwoord op al deze vragen, maar wat we wel weten is dat ieder een unieke taak heeft. En als we onze eigen gaven zoveel mogelijk de ruimte geven, en ook ruimte krijgen van anderen, dan zullen we merken dat we ze ten volle kunnen inzetten. Geef de ander wat hij of zij nodig heeft voor zijn of haar taak. En wees hierbij blijmoedig, want het betekent dat het leven doorgaat, dat het gelovige lichaam weer vooruit kan op

zijn weg door de tijd. Als kerk blijven we reflecteren op hoe we onze gaven het beste individueel de ruimte kunnen geven ten behoeve van de hele gemeenschap. Want zoals Luther het al zei: ieder is geroepen tot een eigen taak, of dit nu een ambacht is of een beroep in de kerk.

Maar één taak is er voor ons allen in het leven. En voor de kerk geldt dit niet minder. We zijn allen geroepen in Christus, onderdeel van het lichaam. En niemand, maar dan ook niemand is zonder gaven in deze wereld gekomen. Het is dus niet enkel een oproep aan eenieder om je gegeven gave en talenten te gebruiken, maar het is ook een bemoediging en een troost. Alle gaven die het lichaam nodig heeft zijn er, alle delen die de kerk laten leven. Ook als we de andere delen niet altijd aan het werk zien, of niet op elke plek, Paulus vertelt ons dat ze er zijn. God geeft ons niet voor niets al vanaf ons prille begin zijn Heilige Geest mee. Hij weet waar ieder mens toe in staat is. Hij weet wat zijn lichaam nodig heeft. En hij zal het de kerk blijven geven.

24 uur met Luther: op bezoek bij de Rotterdamse zeemanskerken

Vrijdag 17 april verzamelden 24 jonge lutheranen zich in de Finse zeemanskerk. Het doel? Zich 24 uur onderdompelen in de Theologie van het Kruis in drie verschillende zeemanskerken, de internationale lutherse kerken van Rotterdam.

TEKST: LISANNE BOUWMA

Het weekend begon met koffie en een lekker (Fins) kaneelbroodje. Een mooi moment om elkaar wat beter te leren kennen. Van Apeldoorn tot Heerlen, de lutheranen en andere nieuwsgierigen kwamen uit alle windstreken. Het gebouw van de Finse zeemanskerk is niet alleen een kerkzaal; er zijn verschillende ruimtes voor ontmoeting, een kleine bibliotheek, een café-ruimte en zelfs een winkel met allerlei Finse producten.

Kruisweg

Na dit warme welkom doken we samen met Jouk Boon in zijn schilderijen van de kruisweg. Hij maakte prachtige, persoonlijke en soms hedendaagse vertalingen naar wat deze staties inhouden. De mooie schilderijen, soms rauw, maar vooral heel treffend, lieten gelijk zien waar de theologie van het kruis voor staat. Hoe de lijdensweg van Jezus overlapt met onze eigen lijdensweg en die van de wereld. Dit kon niet zonder eigen creatieve inbreng. Iedereen ging met stift en papier aan de slag om hun eigen positie ten opzichte van het kruis weer te geven. Predikant Jussi Luoma vertelde ons meer over de plek waar we waren. Over hoe de Finse zeemanskerk meer is dan een kerk, en ook een community is voor de Finse inwoners van Rotterdam en verre omstreken. Later vertelde hij in de kerkzaal over de lutherse Theologie van het Kruis en hoe in de lutherse gemeenschap ruimte is voor het

delen van de wonden die we oplopen in het leven. Sterker nog, dat die wonden vaak het beginpunt zijn. Hier wordt juist de genade van God zichtbaar.

Finse sauna

Na het avondgebed in de moderne kerkzaal was het hoog tijd om deel te nemen aan een andere Finse traditie: de sauna. Afwisselend (vrouwen eerst) konden we gebruik maken van de Finse sauna, om daarna verhit en verkwikt aan te sluiten bij de borrel. Het Katharinabier vloeyde rijkelijk.

De volgende ochtend startte het programma in de Noorse zeemanskerk. Daar begeleidde predikant Marte Solbakken Leberg een morgengebed en vertelde zij over het werk van haar zeemanskerk. Al deze zeemanskerken gaan wekelijks naar schepen voor pastorale en diaconale hulp aan zeelieden, tegenwoordig vooral in de Tweede Maasvlakte. Het houten Noorse kerkgebouw met kleurrijke beschilderingen was bepaald geen straf voor een viermoment.

De wonden van Jezus

Predikant van de 'Nederlandse' lutherse kerk in Rotterdam, Mirjam Visser-Fuchs, nam ons mee in de wereld van post-traumatische groei. Hoe ga je verder na een traumatische gebeurtenis en hoe verhoudt zich dit tot het kruis? Het beeld van Thomas die de wonden van Jezus aanraakte bleek een mooie manier om naar ons eigen leven te kijken. Durven wij onze eigen wonden te zien en aan te raken? En durven wij dit ook bij een ander? Daarnaast vertelde ze over hoe trauma's, wonden en littekens soms deel van ons leven blijven.

Genoeg om over na te denken! Tijdens de wandeling naar de Deense kerk werd in groepjes doorgepraat over de persoonlijke weg die af te leggen is. Na de lunch aldaar waren er verschillende workshops. Sommigen lazen teksten van Luther, anderen deden een gebedswandeling rondom Coolhaven of spraken over AI. Ook vertelde projectcoördinator Lauge Frandsen – net als de andere zeemanspredikanten ook van jonge leeftijd – over het werk van de Deense Zeemanskerk.

De afronding was in de Finse kerk, met het Avondmaal. Een mooi en inspirerend weekend voor lutheranen en mensen die daar nieuwsgierig naar zijn. Een aanrader voor iedereen die jonge mensen wil leren kennen en iets wil leren over de lutherse kerk.

Het Lied der Liederen

Vandaag klinkt in 'Het lied' een wel heel bijzonder lied: het zogenaamde 'Lied der Liederen', oftewel het Bijbelboek Hooglied.

TEKST: LUUK SCHUURMAN

Door de eeuwen heen hebben mensen sterk van mening verschild over de interpretatie van dit boek. Veel eigentijdse Bijbelwetenschappers lezen het Hooglied vooral als een loflied op de liefde tussen man en vrouw. Door de geschiedenis heen heeft het boek daarnaast ook een allegorische betekenis gekregen. Al door rabbijnen werd het gelezen als een allegorie (symbolisch verhaal) voor de relatie tussen God en Zijn volk Israël. Zoals de bruidegom liefde heeft voor de bruid, zo heeft God dat voor Zijn volk. Sinds de komst van Christus kreeg dit beeld nog weer nieuwe betekenis. Op meerdere plaatsen in het Nieuwe Testament wordt Christus beschreven als bruidegom, terwijl de gemeente of de gelovige als bruid wordt voorgesteld. Daardoor werd het Hooglied al vanaf de vroege kerk gelezen als een beeld voor Christus en Zijn gemeente. Hoogtepunten van deze uitleg vinden we in de late middeleeuwen bij Bernardus van Clairvaux (1090–1153), die nadruk legde op de mystieke ontmoeting tussen Christus en de gelovige. Ook Luther gebruikte deze allegorische interpretatie, al bleef bij hem tegelijk de lofzang op aardse liefde overeind staan. In diverse liederen uit de lutherse traditie klinkt deze zogenaamde bruidsmystiek door. Het bekendste voorbeeld is lied 518: 'Hoe helder staat de morgenster'. In het oorspronkelijke Duits wordt vermeld dat dit een lied is naar psalm 45, een liefdespsalm die in het lutheranisme ook wel het 'Klein Hooglied' genoemd werd. Het lied volgt de psalm niet op de letter, maar bezingt wel de gelovige die naar Christus, de morgenster, verlangt

zoals een bruid verlangt naar haar bruidegom. Tegelijk blijkt dat die ontmoeting het sterkst ervaren wordt in het avondmaal: met brood en wijn ontmoet de gelovige Christus op de meest intieme wijze. Ook lied 376, 'Ziel, mijn ziel, aanvaard uw luister', gebruikt beelden uit het Hooglied. De gelovige, die zich gereed maakt voor het avondmaal, 'siert zich met licht', alsof het om een bruiloft gaat: om Christus te ontmoeten. Alleen al de muziek die

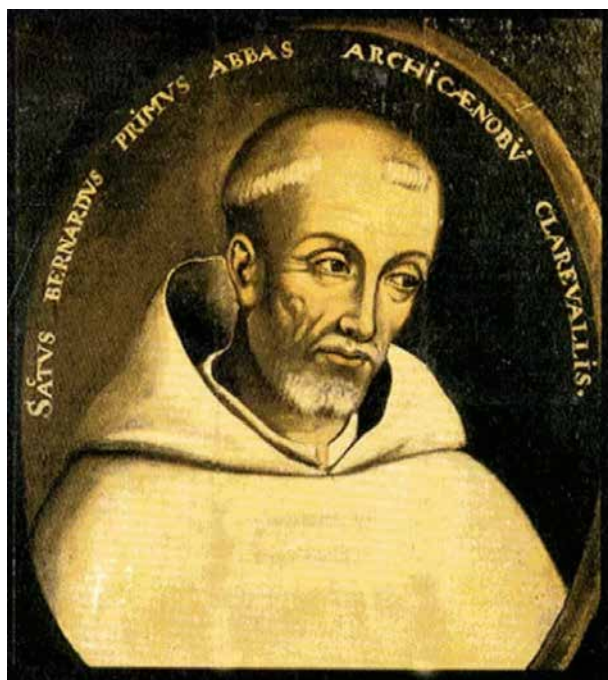
lezing van het Hooglied. Het beeld van een bruiloft is een terugkerend beeld in het Nieuwe Testament. Bovendien betreft het Nieuwe Testament zelf Oudtestamentische teksten op Christus. Zo citeert de Hebreeënbrief in het eerste hoofdstuk de eerdergenoemde liefdespsalm 45, waarbij de 'zoon' uit de psalm hier direct verbonden wordt met Christus als Zoon van God.

In de Bijbel wordt veelvuldig gesproken van een liefde, waar zelfs niets ons van

kan scheiden (Romeinen 8). De tweede strofe van het Pinksterlied 675 (Geest van hierboven) zegt het als volgt: 'Wat kan ons schaden, wat van U scheiden, Liefde die ons hebt liefgehad?' Christus als een bruidegom is bovendien een herhaald Bijbels beeld. En waar vinden we betere taal om over liefde te spreken dan in het Hooglied? Zonder de letterlijke betekenis – een lied over aardse liefde – opzij te schuiven, zou ik willen aanmoedigen om dit Hooglied als extra tegenstem ook eens door die andere bril te lezen, waar zoveel liederen van zingen.

Misschien ontdek je dan iets van wat lied 518 verwoordt:

'Hij is mijn liefste, ik zijn bruid, ik treed Hem zingend nader.'

Bach bij dit lied schreef – zowel voor orgel (BWV 654) als in een cantate (BWV 180) – maakt het lied nog altijd de moeite waard.

Is deze allegorische lezing ook de oorspronkelijke bedoeling van het Hooglied? Waarschijnlijk niet, zullen veel historisch-kritische Bijbelwetenschappers zeggen. Die terughoudendheid snap ik, vanuit een streven om een tekst geen betekenissen op te willen leggen die niet zo bedoeld zijn. Toch valt er ook iets te zeggen voor de eeuwenlange allegorische

Voor meer informatie over de interpretatie van het Hooglied, zie onder andere het proefschrift van dr. M. Verduin: 'Canticum Canticorum'.

80 jaar Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek

In het najaar van 1946 werd in het Luthers Buitencentrum kasteel Hoekelum door dr. Willem Mudde, prof. dr. Kooiman en prof. Piet Boendermaker de Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek opgericht. Al tijdens de oorlogsjaren waren gesprekken op gang gekomen om de vernieuwing van de liturgie en de kerkmuziek, zoals die bij onze oosterburen had plaatsgevonden, naar de Nederlandse situatie te vertalen.

TEKST: HANS JANSEN, secretaris Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek

Aanvankelijk was de naam 'Werkgroep voor Lutherse Kerkmuziek' gekozen. Al spoedig zag men echter in dat het in de kerkmuziek gaat om meer dan alleen de muziek uit de lutherse traditie. Die traditie bleef wel altijd inspiratiebron voor de Werkgroep, zoals blijkt uit de nauwe verbinding met de liturgie, het (lutherse) kerklied en de kerkmuziek uit de bloeiperiode in de zestiende en zeventiende eeuw. En vooral blijkt dat uit de verbinding met de nieuwe kerkmuziek die toen werd gecomponeerd. Componisten als Ernst Pepping, Hugo Distler, Siegfried Reda en anderen, stelden telkens de tekst centraal, gingen uit van het objectieve liturgische idioom en lieten daarbij de muziek volledig muziek.

Bladerend in oude nummers van ons tijdschrift *Musica Sacra* lezen wij bij de kroonjaren van de Werkgroep telkens een onverholven verwondering hoe de vernieuwde liturgie en de nieuwe kerkmuziek in een voornamelijk calvinistisch Nederland steeds meer heeft kunnen aarden. De werkweken, die vanaf 1951 werden georganiseerd, waren in eerste instantie bedoeld voor koordirigenten en muziekdocenten. Later voegden zich daar ook enthousiaste koorzangers bij.

Inmiddels hebben zo velen met de 'nieuwe' muziek kennis kunnen maken. Dat gebeurde ook via allerlei activiteiten, zoals Kerkkoren-, Jeugd- en Jongerenmuziekdagen, het Convent voor kerkmusici, Contactsamenkomst van cantorijen, studiedagen en symposia. Was ons tijdschrift *Musica Sacra* na het overlijden van Willem Mudde in 1984 aanvankelijk een mededelingenblad

voor koren en kerkmusici, geleidelijk aan verschenen ook weer grotere artikelen over allerlei liturgische en kerkmuzikale onderwerpen. De activiteiten inspireerden bovendien ook anderen. Toen tijdens de werkweken in 2003 geen apart programma voor kinderen werd opgezet, begonnen een aantal jonge deelnemers kerkmuziekdagen te organiseren voor gezinnen. Die formule bleek succesvol. Al vele jaren is er in het voorjaar de 'Koninginnezing' met een grote groep deelnemers. Het kerkmuzikale vuur verspreidde zich! Het voorbeeld werd gevolgd met het opzetten van cantorijdagen en studiedagen.

Onze 74ste Werkweek voor Kerkmuziek (27 juli t/m 1 augustus) zal een extra feestelijk tintje krijgen. Zo hebben we een compositieopdracht gegeven aan de bekende Hongaars-Duitse componist Zsolt Gárdonyi. Hij componeerde een kleine cantate over de melodie van 'Erhalt uns Herr bei deinem Wort', gebruikmakend van de tekst uit lied 722 in de nieuwe berijming van Jaap Zijlstra. Een prachtig stuk voor koor, orgel en saxofoon.

Zaterdag 31 oktober houden wij onze Jubileumdag in de lutherse kerk Utrecht. 's Ochtends is er de 'Kerkkorendag', waar de muziek voor de vesper wordt gerepeteerd, 's middags een concert door het Luthers Projectkoor (dat dit jaar 30 jaar bestaat) en een afsluitende Vesper. Uiteraard met ook een feestelijk borrel. Kijken we die dag met veel voldoening terug op de afgelopen periode, onze blik is zeker ook gericht op de toekomst! Zo is er een symposium 'De plaats van de kerkmuziek in een door AI gedomineerde wereld' met Tilburgs hoogleraar Willem Marie Speelman (Franciscaanse spiritualiteit, theologie en geschiedenis) en theoloog en AI-ethicus Maaïke Harmse. Gezamenlijk verkennen zij de mogelijkheden en onmogelijkheden van AI.

De Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek wil haar werk blijven voortzetten, ook in een onzekere toekomst. De kracht van de kerkmuziek trekt ons boven de tijden uit en geeft ons telkens verrassende vergezichten. Met dat vergezicht voor ogen zullen wij immer een 'nieuw lied' blijven zingen!

Voor meer informatie over de activiteiten en het werk van de Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek zie:
www.luthersewerkgroepkerkmuziek.nl.

Cooking Grace: Luther en het bier

In de serie smaakverkenningen, gestart in het vorige nummer, kijken wij deze keer naar de wel heel bijzondere verhouding die Maarten Luther had met bier.

TEKST: DS. ANDREAS WÖHLE

De achtergrond van Luthers verhouding tot het bier is tweeledig. Aan de ene kant is het zo dat als je vandaag de dag wilt spreken over wat een mensenleven, je eigen leven en dat van een ander ten diepste raakt, je al gauw aan grenzen stoot van het zegbare en verstaanbare. Het spreken over het leven en existentiële geloofsdimensies in de taal van kerk en traditie is ingewikkeld geworden. Steeds minder mensen zijn vandaag nog in deze taal geoefend. Geleefde kerkelijkheid is al gauw een uitzondering. Bovendien wordt deze taal door mensen met een afstand tot kerk en traditie niet alleen als onverstaanbaar, maar zelfs als vreemd en verdacht ervaren. Het spreken over smaak als iets dat een mens diep kan raken kan dan mogelijk een brug slaan. Aan de andere kant zijn er van Maarten Luther talloze uitspraken overgeleverd waarin hij bier als dagelijks voedsel en als hemels genot beschrijft. Daarbij schuwt hij de religieuze beeldtaal zeker niet. Reden genoeg om het over bier te hebben, ook als dit wellicht niet van iedereen het meest favoriete drankje is.

Wijn, bier en de reformatorische herontdekking van genade

“Ik zit hier en drink mijn goed Wittenbergsch bier, en het rijk van God komt dan helemaal vanzelf naderbij.” Maarten Luther hield van bier, ook al dronk hij uiteraard ook wijn, zij het in mindere mate. Wijn was een stuk duurder. Luther waardeerde wijn voor het liturgisch gebruik als ‘gezegend en met getuigenis in de Schrift’, maar hij hield er ook aan vast dat ‘bier daarentegen de menselijke traditie’ vertegenwoordigt. Bierbrouwen konden mensen thuis doen voor eigen gebruik.

Zo zorgde Luther ervoor dat hij altijd een voorraad bier ter beschikking had, ook wanneer hij weer eens op reis was. Het brouwsel dat zijn echtgenote zelf thuis maakte, smaakte volgens hem extra lekker. Zo schreef hij in 1534 in een brief aan Katharina van Bora: ‘Het zou mij zeker goed doen als je mij zo spoedig mogelijk [...] een fles van jouw bier zou kunnen sturen.’ En op een ander moment: ‘Als je geen Wittenbergsch bier drinkt zal geen ander bier je dorst lessen.’

Ondertussen was Luther zich ook bewust van de gevaren van overmatig alcoholgebruik. Hij waarschuwde er geregeld voor. Het andere gevaar leek hem echter veel groter: dat onthouding (van genot) zou kunnen worden begrepen als een vorm van heilsnoodzakelijke ascese die dat heil op eigen kracht of verdienste zou proberen te verwerven in plaats van geheel en al te vertrouwen op Gods genade. Dat zou tenslotte in volledige tegenspraak met het reformatorisch principe van het opnieuw ontdekte evangelie zijn.

Bier speelde ook nog op een ander vlak een rol in de ontwikkeling van de beweging van de Reformatie. Sinds de 9e eeuw werd er op het ‘grut’ (een basismengsel van kruiden bij de biervergisting) pauselijke belasting geheven. Toen dit in de bierrecepturen ten tijde van de Reformatie werd vervangen door hop, gold ook dit als een vorm van verzet tegen Rome. Bovendien had voor Luther het ontspannen genieten van bier ook een sociaal-pastoraal aspect, want het was volgens hem beter als mensen “in de bier-kroeg aan de kerk denken dan wanneer zij in de kerk aan de bier-kroeg denken.”

De luthers-reformatorische traditie door bier leren kennen

Proefondervindelijk kan iets van wat hierboven is beschreven ook vandaag nog worden verkend. Allereerst via het ‘Lutherbier’ en de ‘Katharinabock’ zelf, die wij in het kader van het 500-jarig jubileum van het huwelijk van Maarten en Katharina in het afgelopen jaar hebben gebrouwen voor lutheranen én ‘hen die het willen worden’. De bieren zijn te bestellen (tegen kostprijs) via de website luther-bier.nl en af te halen bij een van de leden van de ‘Nationale Orde van de Lutherse Bierwaardens’ in 24 lutherse gemeenten door het hele land. Op de website vindt u nadere uitleg hoe dit bier een smaakvertolking is van de lutherse traditie en spiritualiteit.

Eten is een andere manier van kennismaking of verdieping van de smaakervaring van het lutherse. Hieronder vindt u een recept voor een overheerlijke biersoep die – mits gemaakt van origineel Lutherbier of Katharinabock – als een goede kennismaking kan dienen. Tot ver in de 19e eeuw werd de soep als ontbijt gegeten, totdat koffie en brood dit maal vervingen. Van deze soep zijn weliswaar meerdere en regionaal verschillende recepten bekend, maar onze bereidingswijze geeft een goede indruk. De zomer komt eraan, het zal warm zijn. Wat houdt u tegen? Of zoals Maarten Luther het zei: “Wie geen bier heeft, heeft niets te drinken.”

Recept: Lutherbier-soep

Ingrediënten: 1 liter Lutherbier of Katharinabock, ¼ liter wijn, 3 eidooiers, boter, kaneel, suiker, 2 eetlepels zure room, 2 witte bolletjes (bij gebruik van Lutherbier) of 2 sneetjes zwaar donker brood (bij gebruik van Katharinabock).

Desgewenst: smeltpkaas om erdoorheen te roeren, peterselie en/of bieslook ter versiering.

Erbij eten: bij voorkeur hetzelfde brood dat voor de soep is gebruikt.

1. Bier en wijn vermengen en eventjes schuimend opkoken.
2. Zure room en eidooiers door elkaar roeren met iets van het wijn/bier-mengsel, dan de rest van het wijn/bier-mengsel toevoegen en nog eens goed roeren. Licht laten opkoken.
3. Broodjes/brood in kleine stukjes snijden en in de boter bakken. Toevoegen aan het vocht en nog een keer licht laten opkoken.
4. Suiker en kaneel naar smaak toevoegen en eventueel de smeltpkaas.
5. Garneren met peterselie en/of bieslook. Eet smakelijk!

Internationale dialoog tussen LWF en de Pentecostal World Fellowship

In Nederland vormen zowel lutheranen als pinkstergelovigen kleine minderheden, maar wereldwijd is er een groot contrast. Lutheranen zijn sterk in protestantse landen; pinkstergelovigen vormen de snelst groeiende christelijke beweging, vooral in het mondiale zuiden.

TEKST: ALMA EVENHUIS

De luthers-pinkster dialoog is een van de recente oecumenische relaties. “Lutheranen en pinkstergelovigen kunnen elkaar zoveel leren. Deelnemen aan een dialoog als deze impliceert een proces van gezamenlijk leren en reflecteren gebaseerd op gedeelde ervaringen uit diverse maatschappelijke en religieuze contexten over de wereld”, aldus mede-voorzitter ds. dr. Zeiler van de Zweedse kerk.

Doel van de dialoogrondes is dat partners elkaar in jaarlijkse bijeenkomsten beter begrijpen, ook op lokaal niveau, elkaars theologische en spirituele tradities waarderen en manieren vinden om gezamenlijk getuigenis af te leggen. Sinds 2025 participeert Mirella Klomp, hoogleraar Praktische

Theologie aan de PThU, in de tweede dialoogronde namens de Lutherse Wereldfederatie, waarnaar ze is afgevaardigd door de lutherse synode van de Protestantse Kerk.

Oecumene is: eerst luisteren, dan begrijpen

In een eerste dialoogronde tussen de LWF en de Pentecostal World Fellowship onderzochten de deelnemers aspecten van christelijke identiteit en bediening, zoals verkondiging in woord en daad, aandacht voor armen en de bediening van genezing en bevrijding. In 2025 startte de tweede fase van de internationale dialoogronde met een bijeenkomst van deelnemers uit beide gemeenschappen wereldwijd, met als thema ‘Worship and Cristian Formation’.

Mirella Klomp is een van de deelnemers aan deze ronde. “De LWF voert oecumenische gesprekken met alle grote denominaties, vaak internationaal goed georganiseerd. De Pentecostals vormen meer een Fellowship: een gemeenschap met een wat minder hoog opgetuigde infrastructuur. Ze functioneren in losser verband en zijn minder georganiseerd, maar sterk groeiend in het zuidelijk halfrond. Met soms grote verschillen in opvatting. Maar de context van kerk-zijn verschilt overal, ook bij de lutheranen: soms zijn gemeenschappen heel arm, of fundamentalistisch en niet altijd lhbtq-vriendelijk. De liturgie nogal strak, weinig geest en sterk gericht op bidden.” De deelnemers aan de dialoog zijn allemaal ‘brothers en sisters in Christus’. Dat is niet oecumenisch, vindt professor Klomp “Oecumene is: eerst luisteren, dan begrijpen (of niet begrijpen)”. In Brazilië bezochten de deelnemers een lutherse en een pinkster-viering. Toen ze in een pinksterkerk in São Leopoldo een ‘altar call’ meemaakte, waar kerkgangers in de viering naar het altaar komen en daar voor elkaar bidden, ervaaarde Mirella Klomp hierin de beleving van het samen christen zijn. Het roerde haar.

Dialoog vanuit de lokale context

Onlangs werd in Jakarta (april 2026) de tweede bijeenkomst van deze ronde georganiseerd. Het was een blij weerzien. Deelnemers eten, spreken en vieren met elkaar. Ze kijken naar hun eigen traditie en maatschappelijke betrokkenheid. “In elke oecumene is de essentie de dialoog,” zegt Mirella Klomp. “Wat kunnen we samen zeggen, hoe kunnen we iets nieuws bieden dat uitdrukt dat we samen christen zijn en dat helpt om dat zo te ervaren. De weg daarheen is het doel.” Hier was de theologische dialoog gericht op eredienst en hoe die christenen vormt in de twee wereldwijde gemeenschappen. Met nadruk op de ervaring van het samen

christen zijn te beleven. Duidelijk werd dat de dialoog kwesties moet aanpakken waarmee zowel lutherse als pinkstergemeenten in hun directe lokale context worden geconfronteerd.

Luthers-pinkster dialoog in Brazilië

Beetje oneens over doop en avondmaal

Twee Bijbelteksten - Handelingen 2 en Romeinen 12 - vormden hierbij de leidraad. Mirella Klomp droeg vanuit de Nederlandse context, getogen en opgeleid in een land waar de lutherse kerk altijd klein was, maar met de twee grootste protestantse kerken in 2004 samenging, en waar ze vanuit haar vakgebied liturgische studies (als subdiscipline van de praktische theologie) onderzoek doet naar de traditie die liturgie vooral verstaat als een rituele handeling: liturgie als ritueel, een handeling met symbolische betekenis. Vanuit een luthers perspectief sprak zij over Romeinen 12. “Als je de teksten van Luther leest, ligt de nadruk op ervaring, dat komt dicht in de buurt van de Pentecostals. Die, anders dan de lutheranen, minder belang hechten aan de sacramenten. Over het gewicht van doop en avondmaal zijn we het een beetje oneens,” zegt Mirella, “maar tijdens een pinksterviering is er vaak een ‘altar call’. Niet Christus die zichzelf uitdeelt in brood en wijn staat daarin centraal, zoals bij de lutheranen, maar het zélf bidden voor en met individuen. Kerkgangers gaan tijdens de eredienst naar het altaar om hun geloof te belijden en te bidden. In beide kerken neemt de altaartafel een belangrijke plek in, maar we leggen verschillende accenten.”

Uit het Luther Museum

Hervormer van het jaar: wie draag jij voor?

Wat zou Maarten Luther vandaag doen? Waar zou hij zijn 95 stellingen aanslaan? Het Luther Museum en de Diaconie van de Evangelisch-Lutherse Gemeente in Amsterdam lanceren een nieuwe prijs: de Hedendaagse Hervormersprijs – oftewel 'Hervormer van het Jaar'.

Een prijs voor mensen met moed, geweten en daadkracht. Voor hen die onrecht benoemen, in actie komen en anderen inspireren. Die tegen de stroom in het juiste willen doen. Denk aan een klokkenluider, een activist, een schrijver, een zorgverlener – nationaal of internationaal.

Met de prijs willen we als lutherse gemeenschap naar buiten treden, met beide benen in de maatschappij. De prijs maakt duidelijk dat lutherse waarden zoals vrijheid en verantwoordelijkheid ook vandaag de dag richtinggevend, relevant en van waarde zijn. We willen vanuit onze rijke traditie bijdragen aan een rechtvaardiger samenleving én de lutherse stem versterken in het publieke debat. Via de winnaar en de bijbehorende media-aandacht krijgt ook ons gedachtegoed een breder podium en blijvende zeggingskracht. Save the date! De uitreiking vindt plaats op Hervormingsdag (31 oktober) in de Oude Lutherse Kerk aan het Spui te Amsterdam. Een feestelijke ceremonie met muziek, een lezing door de winnaar en een gastspreker, wiens naam we nog even geheimhouden. Je bent van harte welkom!

Oproep: wie verdient volgens jou dit podium?

Onze tijd kent complexe uitdagingen: oorlog, ecologische crises en groeiende sociale ongelijkheid. Net als Luthers 95 stellingen ooit een katalysator waren voor hervorming, zoekt deze prijs mensen die niet zwijgen, maar 'spreken waar de wereld doof is.' Het is een eerbetoon en een aanmoediging voor hen die bouwen aan een rechtvaardigere samenleving.

Een onafhankelijke jury beslist, maar jij kunt meedenken! Wie laat in jouw omgeving of in het nieuws zien: 'Hier sta ik, ik kan niet anders'? Stuur vóór 15 juli jouw suggestie(s) naar Lianne Bouwma via l.bouwma@diaconie.com onder vermelding van 'Hervormer van het Jaar'. Vermeld kort waarom deze persoon past bij de drie kerncriteria: moed, vernieuwing en inspiratie. De kandidaat hoeft niet per se luthers te zijn. Samen laten we de stem van Luther klinken – kritisch, betrokken en hoopvol.

Binnenkort in het museum: Ons geloof is liefde

Van 11 juli t/m 11 oktober kleurt het Luther Museum in regenboogkleuren. De tentoonstelling 'Ons geloof is liefde' vertelt het verhaal van de queeremancipatie binnen de lutherse gemeenschap. Van homo's in het ambt tot het inzeggen van de relaties. Verhalen van in de kast en daarbuiten: alles passeert de revue in deze kleurrijke tentoonstelling.

Door middel van foto's, verslagen en persoonlijke verhalen vertellen wij het verhaal van de queeremancipatie. Krantenartikelen en podcastfragmenten wisselen elkaar af. Want hoe is het besluit om homo's in het ambt toe te laten in 1972 tot stand gekomen? En hoe kan het dat je in de lutherse kerk eerder een zegen kon vragen om je queerrelatie dan dat het mogelijk was om te trouwen in Nederland? Daarnaast worden lutherse queers in het zonnetje gezet: fotograaf Jesse van den Berg maakt een fotoserie die vat hoe de kerk een toevluchtsoord is.

Steven van Teeseling (directeur) vertelt: "Ik ben blij en trots dat we dit verhaal van de lutheranen deze zomer vertellen. En dat de kerk ook een voorbeeldfunctie kan hebben, als het gaat om queeracceptatie."

Het museum vertelt niet alleen het lutherse verhaal, in de stijlkamers is ook moderne kunst te zien van kunstenaar en curator Andrea Knezovic. "In de tentoonstelling 'We Carry Forward: Queer Horizons of Imagination' breng ik hedendaagse kunstenaars samen die onderzoeken hoe het queer leven wordt gevormd door herinnering, taal, verbeelding en collectieve zorg. Het thema tijd is voor queer personen anders, dit laat ik zien door diverse stemmen aan het woord te laten. Queer kan een horizon zijn, niet ver weg, maar een heroriëntatie voor het leven."

De Reformatie bood mensen ruimte om dingen anders te zien en autoriteit te bevragen. "Beide contexten laten zien hoe transformatie kan ontstaan vanuit bestaande structuren; door zorg, doorzettingsvermogen en de moed om anders te denken. Deze tentoonstelling laat zien hoe meerdere verhalen naast elkaar bestaan en hoe queer een perspectief voor het heden en de toekomst is."

Ontdek het rijke verleden van Hoorn

Een stadswandeling en een havenwandeling nemen je mee naar het rijke verleden van Hoorn als VOC-stad. Onderweg passeer je verschillende kerken, waaronder de lutherse kerk aan de Ramen. Tot eind 18e eeuw moesten de lutheranen het met een schuilkerkje doen.

TEKST EN BEELD: JANET VAN DIJK

Startpunt van beide wandelingen is het Statenlogement aan de Nieuwstraat in het centrum van het stadje, zo'n 7 minuten lopen vanaf het station.

Je loopt direct door authentieke straatjes, parkjes, en langs winkels, restaurants en terrassen. Het is goed toeven in het centrum van Hoorn.

De stadswandeling duurt volgens de wandelgids ongeveer een uur en de havenwandeling anderhalf uur. Beide wandelingen voeren langs een aantal kerken.

Sobere kerk

De lutherse kerk is deel van de stadswandeling. De kerk werd gebouwd in 1769 aan de Ramen. Het werd een sober gebouw omdat de kerk van de gemeente niet te veel op mocht vallen. Tot die tijd deden de lutheranen – vaak immigranten uit Duitsland en Scandinavië en vluchtelingen uit Frankrijk – het 150 jaar lang met een schuilkerkje, verborgen achter de huizen aan de Ramen. Als lutheraan was je namelijk, net als een katholiek, doopsgezinde of remonstrant, een soort tweederangsburger. Je mocht je geloof alleen onzichtbaar belijden.

Liggende man

De twee wandelingen brengen je op veel meer interessante en sfeervolle plekken. Zoals langs het standbeeld van de scheepsjongens van Bontekoe, een schipper uit Hoorn op wiens schip drie jongens aanmonsterden voor hun eerste reis over de wereldzeeën. Humoristisch is het beeld 'liggende man' op de Mariakapel aan de Nieuwstraat. Het werd in

1990 op de nok van de gevel geplaatst. De Mariakapel wordt sinds de jaren '90 gebruikt als tentoonstellingsruimte voor hedendaagse beeldende kunst.

Vanwege de ligging aan het water was Hoorn voor de oprichting van de VOC (in 1602) al een belangrijke handelsstad. Vanwege de handel en scheepvaart kreeg Hoorn in de 16e en 17e eeuw grote internationale betekenis. Door de wandelingen krijg je daar veel van mee, zeker als je gebruikmaakt van de podwalk.

Podwalk of wandelgids

De wandelingen zijn via een podwalk op je eigen smartphone te lopen. Via de podwalk hoor je de verhalen van mensen die er eens woonden, werkten en leefden. De routes zijn ook via een wandelgids te lopen.

Meer informatie op: ontdeketverhaalvanhoorn.nl.

NLVB Ontmoetingsdag 2026 in Houten

De ontmoetingsdag van de NLVB stond helemaal in het teken van het jubileum: 70 jaar geleden werd de Nederlandse Lutherse Vrouwen Bond opgericht. De locatie in Houten werd, met de hulp van koster Peter, vrolijk opgetuigd met slingers en bloemen.

TEKST: HELENA AXLER - BEELD: PIET DERKSEN

Als laatste werd het kleeft over de bestuurstafel gelegd. Gaandeweg druppelden vrouwen en mannen binnen, die gelijk aan de slag gingen, zodat de klus in no time was geklaard. Dat alles onder het genot van een kop koffie met Luther-macaron. In de uitnodiging was gevraagd om mee te denken over een gebed, dat als slinger kon worden opgehangen. Hier is goed gehoor aan gegeven en we konden dwars over de zaal een prachtige slinger van gebeden maken. Vanwege het jubileum ontvingen we veel felicitaties en prachtige cadeaus. Dick Breckveld, afgevaardigde van luthers Zaandam, bracht ons namens de diaconie een gift van € 1 per jaar, € 70 in totaal, met een oproep dat zij hopen hiermee een voorbeeld te zijn en andere gemeenten op een idee te brengen!

Rachel Wardenaar verzorgde de metten en we herdachten leden die in de afgelopen tijd zijn overleden. Daarna volgde de jaarvergadering, met ondanks de feestelijkheden, zware

onderwerpen op de agenda: de teruglopende financiën en vooral een tekort aan bestuurskracht. We spraken er uitgebreid over. Gelukkig was er ook direct een deel van de oplossing: Rachel Wardenaar is gekozen tot nieuwe voorzitter, zij is ad interim, en kan alleen voorzitter blijven als we het bestuur kunnen versterken. Beate Kurth en Corrie Borgers sluiten aan bij het bestuur. We hopen dat ze de smaak te pakken krijgen en we weer nieuwe impulsen en ideeën opdoen! De vergadering werd afgesloten met het in canon zingen van Luthers 'Voor alle goede gaven, Heer'.

Speed dates

Na de lunch was het tijd voor 'speed dates': in groepjes van twee werd nagedacht over vier vragen, 5 minuten per vraag. Vragen als 'Wat is de zin van vrouwengroepen; wat is luthers; waar vind je God; waar vind je verdieping?' werden besproken. Een aantal van de antwoorden leest u in de zomereditie van ons kwartaalblad *De Brief*. Het leverde veel nieuwe kennismaking op!

Onder het genot van een kop thee of koffie praatten we na en haalden we herinneringen op over de 70 jaar die achter ons liggen.

Liederen van Luther

Na de theepauze gingen we verrassend terug naar 1724. De dames Bach en

Schamelius kwamen aanwaaien en namen ons mee in hun pogingen om de liederen van Luther zodanig op te nemen in de cantates van Bach, dat de teksten tot hun recht komen en dat mensen begrijpen wat ze zingen. De liederen van Luther dreigen namelijk in de vergetelheid te geraken, want weinigen begrijpen de tekst nog. Maar juist die oude liederen zijn toch vertrouwde, troostrijke levensbegeleiders voor gelovigen. Ze bieden vaak meer troost dan een Bijbeltekst, daar zijn de Lieder-Freunde onder aanvoering van Herr Schamelius zeer van overtuigd. Als mensen de liederen niet meer goed begrijpen, dan moet je ze niet wegdoen, maar beter uitleggen. Frau Bach en Frau Schamelius hielpen hun echtgenoten bij deze klus en wij zongen van harte met ze mee. Wat verwacht je anders van lutheranen?

VEENDAM. Zondag 14 juni werd Rachel Wardenaar bevestigd als predikant van de Protestantse Gemeente Veendam. Een mooie vrolijke eredienst. Ze is geordineerd voor een groter gebied rond Veendam met verschillende gemeenten.

AMSTERDAM. Op zondag en maandag 3-4 mei werd in de Maarten Lutherkerk stilgestaan bij de oorlogsgeschiedenis van de kerk en Huize Kemper, het woonblok vlakbij dat nog steeds in lutherse handen is. In Huize Kemper woonden niet alleen lutheranen in de oorlog, maar zoals ook in de rest van de Rivierenbuurt, waren er ook joodse bewoners. Er zaten joden ondergedoken in de kerk die werden geholpen door predikant dominee J.P. van Heest en koster de heer Bertus Meeboer. Frank Verspruij, de kleinzoon van de koster, vertelde over de onderduikers op de zolder van de kosterwoning. In het raam van de diaconie hangt een lijst met de namen van de joodse bewoners die in de kampen zijn vermoord. Zij werden op 4 mei herdacht.

Amsterdam

ZUID NEDERLAND. Op 3 mei, zondag cantate, werd een feestelijke dienst gevierd in de Dommelhoeve-kerk te Eindhoven. Voorganger was dominee W.J.H. Boon. Tijdens de dienst werden twee nieuwe leden voor de kerkenraad van de Evangelisch Lutherse Gemeente Zuid Nederland in het ambt ingezegend en twee andere voor een nieuwe periode herbevestigd. Het was een feestelijke dienst met heerlijke liederen. De kerkzaal was goed gevuld met ruim 50 kerkgangers uit heel Zuid Nederland. Volgens voorzitter mevrouw Oosterveer zullen binnenkort in een eredienst in Nijmegen nog

Veendam

eens twee kerkenraadsleden in het ambt worden bevestigd. Hiermede zal de kerkenraad gedurende korte tijd zelfs overtallig bezet zijn! Wat een rijkdom! In plaats van de steeds gebruikelijker afkalving van de bestuurskracht elders door mensen-tekort, juist uitbreiding en versterking in Zuid Nederland. Wordt iedereen vrolijk van en geeft hoop voor de toekomst.

DEN HAAG. De groep 35-minners uit de lutherse en de Lukaskerk komt maandelijks bij elkaar als de LuLu-jongerenclub. Soms gaat het gewoon om een maaltijd en een goed gesprek, soms is er een andere activiteit.

EDE EN ZWOLLE. Op Hemelvaartsdag gaan de vroege vogels van de Gemeente Ede altijd dauwtrappen. Start om 6 uur, schitterende zonsopkomst en ter afsluiting een heerlijk gezamenlijk ontbijt.

In Zwolle start men een uurtje later, maar ook met ontbijt en afgesloten met Metten. Hopelijk met mooi weer!

PRIDE. In de zomer van 2026 staat Amsterdam in het teken van de Worldpride. De lutheranen organiseren een bijzonder vierdaags internationaal programma. Onder de titel 'Strategies for Conversations' wil men een kleine groep deelnemers uit verschillende landen samenbrengen om met elkaar in gesprek te gaan over inclusie in kerk en geloofsgemeenschap.

Ede

EDE. Van 1 tot en met 5 mei brachten 21 leden van de Evangelisch-Lutherse gemeente Ede een bezoek aan hun partnerkerk in Szekszard (Hongarije). Reden voor dit bezoek was de viering van 60 jaar partnerschap. Leden van de cantorij hadden hiervoor enkele liederen in het Hongaars ingestudeerd. Meer over dit bijzondere bezoek is te lezen in het volgende nummer van *elkkwartaal*.

Hoorn

HOORN. In 2028 bestaat de lutherse gemeente in Hoorn 400 jaar. Nauw verbonden met de functie die de stad vervulde voor de VOC. De lutheranen komen en gaan letterlijk. Wij zijn benieuwd welke feestelijkheden er over twee jaar op het programma staan.

ZWOLLE. Op 14 juni is er weer een dienst voorbereid door jongeren met een jeugdprojectkoor. In juli een zeilweekend en het laatste weekend van augustus organiseert de lutherse gemeente Zwolle een jeugdweekend in Dalfsen voor kinderen van 4 tot 14 jaar, gezellig in tenten.

GRONINGEN STAD. Op Palmzondag gingen ze in Groningen terug in de tijd. Geen gewone Palmzondagdienst, maar een dienst in het Duits.

Haarlem

HAARLEM. De gezamenlijke kerken in heel Haarlem en omgeving openden tijdens het 'Haarlem Hoop Festival' van 5 t/m 12 april de deuren: een wandeltocht langs kerken die hun deuren openden met meer dan 60 verschillende activiteiten. Dit was een initiatief van 'Geloven in de Stad'. Ook de Lutherse kerk deed hieraan mee, er was muziek van het prachtige orgel, er werden rondleidingen gegeven, er was een creativiteitstafel en er kon kleding worden geruild.

MEMORABEL. Het nieuwe kerk-historische tijdschrift *Memorabel – Historisch Tijdschrift Protestantse Kerk in Nederland* (HTPKN) belicht op populairwetenschappelijke wijze de geschiedenis en het erfgoed van de Protestantse Kerk, zowel landelijk als regionaal en plaatselijk. Het gaat hierbij om de Protestantse Kerk als

geheel, om de kerken waaruit zij is voortgekomen (de Nederlandse Hervormde Kerk, de Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden en de Gereformeerde Kerken in Nederland). Het tijdschrift is gericht op de historisch geïnteresseerde gemeenschap in de breedte van de Protestantse Kerk en belicht de periode van 1795 tot heden.

Memorabel is een doorstart van het *Historisch Tijdschrift Gereformeerde Kerken in Nederland* (HTG), dat bestaat sinds 2002. Het tijdschrift verschijnt tweemaal per jaar. Een jaarabonnement kost €19,50, losse nummers €12,50 (inclusief verzending). Een gratis proefnummer is verkrijgbaar via: HDC@vu.nl. Meer informatie leest u op de website memorabel.htpkn.nl. In het meest recente (eerste) nummer leest u onder meer een bijdrage van dr. Andreas Wöhle over 'Lutherse beleidsperspectieven binnen de Protestantse Kerk 2004-2024', die de nieuwste geschiedenis van de lutherse synode bespreekt.

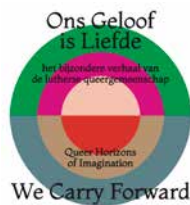
KrisKrasKort is een rubriek voor berichten en activiteiten uit de lutherse gemeenten in Nederland. Heeft u leuke, interessante, belangrijke én humoristische berichten over uw gemeente of kerkgebouw om te delen in elkkwartaal? Stuur ze naar: redactie@elkkwartaal.nl

Activiteiten

Lutherse activiteiten tijdens de komende maanden.

We Carry Forward. Queer Horizons of Imagination

WANNEER: 10 juli t/m 11 oktober
WAAR: Luther Museum, Nieuwe Keizersgracht 570, Amsterdam
INFO: Werk van tien hedendaagse beelden kunstenaars, die het thema 'queer futurity' onderzoeken.
KOSTEN: tickets via tickets.luther-museum.nl/nl/tickets of aan de kassa

Ons geloof is liefde

WANNEER: 10 juli t/m 11 oktober
WAAR: Luther Museum, Nieuwe Keizersgracht 570, Amsterdam
INFO: Van 'geheime inzegening' naar trotse voorloper: Luther Museum viert queergeschiedenis in een tentoonstelling vol persoonlijke verhalen. De lutherse kerk liep en loopt wat betreft queeremancipatie trots voorop en biedt een veilig én christelijk onderdak voor alle kleuren van de pride-regenboog. Speciaal voor de World Pride organiseert het Luther Museum deze tentoonstelling om te vieren dat iedereen welkom is bij de lutherse gemeenschap.
KOSTEN: tickets via tickets.luthermuseum.nl/nl/tickets of aan de kassa

Werkweek voor kerkmuziek

WANNEER: 27 juli t/m 1 augustus
WAAR: Conferentiecentrum Bovendonk, Hofstraat 8, 4741 AK Hoeven
INFO: Dit wordt de 74ste werkweek voor kerkmuziek. Vanwege het 80-jarig bestaan van de Werkgroep krijgt deze werkweek een extra feestelijk tintje.
AANMELDEN EN KOSTEN: zie informatie op: luthersewerkgroepkerkmuziek.nl/activiteiten/werkweek

Lutheran Summer School

WANNEER: 21 t/m 23 augustus
WAAR: Hoorn
THEMA: Liturgie verkennen en verder uitbouwen
INFO: lutheransummerschool.nl

Studiedag NLVB

WANNEER: zaterdag 19 september van 10:00-16:30 uur
WAAR: ELG Het Gooi, Mecklenburglaan 50, 1404 BJ Bussum (400 meter lopen van NS-station)
THEMA: Voorwaarts en opwaarts: de spiritualiteit van onderweg zijn
Leonie van Staveren verzorgt de inleiding. Zij is remonstrants theologe, studentenpastor aan de hogeschool Rotterdam

en predikant van de remonstrantse jongerengemeente Arminius.

KOSTEN: € 15,00 overmaken naar IBAN NL29 INGB 0001 1397 33 t.n.v. Nederlandse Lutherse Vrouwen Bond of contant betalen bij aankomst.

AANMELDEN: per e-mail: h.v.axler@gmail.com

Leren van Luther 2026-2027

WANNEER: De cursus start eind september
INFO Thema: *Hoe en waartoe verander je de kerk? De kracht van Luthers weg naar hervorming.*
AANMELDEN EN KOSTEN: Aanmelden bij de plaatselijke coördinator of via de website. Zie voor cursusplaatsen, data en contactpersonen: www.lerenvanluther.nl
Deelname kost € 25,- per persoon, online deelnemen is mogelijk.

Duurzaam Luthers Erfgoed

WANNEER: 29 september t/m 31 december
WAAR: Luther Museum, Nieuwe Keizersgracht 570, Amsterdam
INFO: Met het project Duurzaam Luthers Erfgoed brengt het Luther Museum luthers erfgoed in het land in kaart. Het project is ingestoken met het idee van een '(keuze) menu'. Dit menu werd meegenomen bij de ronde langs de kerken in de eerste helft van 2025. De lutherse gemeenschap kon kiezen waar zij graag bij aan wilden haken of waar op dat moment behoefte aan was. Een tentoonstelling om te lenen, het avondmaalskleed van Koen Taselaar voor tijdens een avondmaalsviering, een herinventarisatie van het erfgoed of deelnemen aan een workshop over *oral history* of het behouden van erfgoed.
KOSTEN: tickets via tickets.luthermuseum.nl/nl/tickets of aan de kassa

Kerkkorendag

WANNEER: zaterdag 31 oktober van 10:00-16:00 uur
WAAR: Lutherse kerk Utrecht, Hamburgerstraat 9, Utrecht
THEMA: Dit najaar zal de Kerkkorendag plaatsvinden tijdens de Jubileumdag ter gelegenheid van het 80-jarig bestaan van de Lutherse Werkgroep voor Kerkmuziek. Meer informatie volgt via de website.
AANMELDEN: per email: e.hermanides@hetnet.nl of via luthersewerkgroepkerkmuziek.nl/

Leren van Luther 2026-2027

De cursus Leren van Luther is voor wie zich in geloofsvragen wil verdiepen, met elkaar daarover wil spreken en van theologen wil leren. Het thema voor dit jaar is *Hoe en waartoe verander je de kerk? De kracht van Luthers weg naar hervorming.*

Luther heeft nooit een nieuwe kerk willen stichten. Hij wilde de kerk van zijn tijd en de vigerende theologie grondig hervormen, om zo relevant te blijven in situaties van grote culturele veranderingen. In die zin kunnen we van Luthers reformatie leren als we naar onze eigen tijd en onze eigen kerken kijken. Want wat maakte Luthers hervorming succesvol?

Hoe zorgde hij ervoor dat de gelovigen konden meegaan met de nieuwe ideeën en de veranderende praktijken? Luther leert ons hoe frisse nieuwe ideeën mensen en kerkstructuren kunnen veranderen, maar ook hoe belangrijk het is om altijd voor ogen te houden waar het in de kerk om moet gaan. Want verandering is nooit een doel op zich is. De vraag is altijd: waartoe willen we veranderen? Voor Luther was dat duidelijk: naar Christus toe! Maar wat betekent dat eigenlijk?

Start: eind september 2026

De cursus omvat vier middag- of avondbijeenkomsten van ca. 1,5 uur.

- 1: De crisis in de kerk: in Luthers tijd en in onze tijd
- 2: Luthers doel: Christus weer centraal stellen
- 3: Luthers weg: radicale ideeën en bedachtzame praktijk
- 4: De identiteit van kerk en van gelovigen: ontvankelijk leven

De cursus wordt gegeven op 17 plaatsen in het land en gaat door bij minimaal acht deelnemers. Zie voor cursusplaatsen, data en contactpersonen: www.lerenvanluther.nl
Aanmelden bij de plaatselijke coördinator of via de website.
Deelname: € 25,- per persoon, online deelnemen is mogelijk.
Deelnemers hebben de beschikking over een zorgvuldig samengestelde reader (pdf of kopie) met een selectie van paragrafen uit Luthers werk en aanvullende hedendaagse teksten.

WARTAAL

Koninginnezing

TEKST: MEE JANSEN

Het begon als een groep vrienden die van zingen hield. Ooit 35 mensen, ergens op een boerderij in Zeeland. Het mondde uit in een professioneel kamp met meer dan 90 deelnemers. Dirigenten, keukenploeg, kinderleiding, aan alles is gedacht.

Toen ik voor het eerst meeding was ik 10. Mijn oom en tante hoorden bij die eerste groep vrienden en vroegen mijn broertje, zusje en mij mee. Ik kwam huilend thuis. “Dit is het leukste in mijn leven”, snikte ik. Logischerwijs is mijn moeder daarna ook aangehaakt. Een kerkelijk kamp dat de jeugd zo raakt, is bijzonder.

Tijdens het koffieconcert afgelopen zondag vroeg ik de koster van de kerk hoeveel mensen er gemiddeld komen op een normale zondag. “Tussen de 150 en 200 ongeveer, maar sterk vergrijsd hoor”. Toch een flinke score voor een

kerk in een dorp als Voorschoten. En inderdaad, vooral veel ouderen. Maar goed, waar niet? In onze eigen kerk in Bussum was mijn zusje toen wij aankwamen het jongste kind. En nu, 20 jaar later, is zij dat nog steeds.

In de auto terug naar de accommodatie in Ter Aar praten wij na over het concert en het kamp. Een van de kinderen rijdt met ons mee. Het voetballen, weerwolven en ‘Dikke Bertha’ spelen vond hij het leukst. En over het zingen zelf? “Als die muziek dan zo mooi is, dan voelt het net of ik dichterbij God ben”. Hoopgevend uit de mond van een jongen van 8. Luther zei het al: zingen is twee keer bidden. Waar woorden niet altijd passen, biedt muziek uitkomst. Het brengt samen.

Dat doet Koninginnezing. De buitenwereld verandert voor vier dagen in een bijzaak. En dat gevoel gun ik iedereen.

In memoriam: prof. dr. Sabine Hiebsch

Op 14 april 2026 is prof. dr. Sabine Hiebsch plotseling overleden. Voor de lutherse gemeenschap in Nederland is dit een zwaar verlies. Sabine Hiebsch is jarenlang lid geweest van de Evangelisch-Lutherse Synode van de Protestantse Kerk en was belangrijk voor het onderzoek naar de lutherse traditie in Nederland.

Geboren in het Duitse Friedberg en van huis uit rooms-katholiek, studeerde zij theologie in Parijs, Tübingen, Amsterdam en Bonn en promoveerde in 2000 op bijbelse vrouwenfiguren in Luthers oud-testamentische prediking. In 2017 ontving zij op de Kooiman-Boendermaker leerstoel voor Luther en de geschiedenis van het (Nederlandse) lutheranisme een benoeming tot bijzonder hoogleraar. Daarmee werd zij de eerste vrouwelijke hoogleraar aan de Theologische Universiteit Utrecht (voorheen Kampen). Binnen het project

Duurzaam Luthers werd juist dit voorjaar gewerkt aan een concreet plan voor samenwerking tussen de leerstoelen Lutherana aan de PThU en de TUU, een gesprek waarin haar kennis en bevoegdheid onmisbaar waren.

Naast wetenschappelijke studies van haar hand, heeft zij bevoegen geschreven over de kracht van de lutherse traditie voor de breedte van de kerk en daarvoor veel werk verzet. In het Luther Museum heeft zij als gastcurator gewerkt aan een tentoonstelling ter gelegenheid van 100 jaar vrouwen in

het ambt in de Lutherse Kerk en in 2025 aan een tentoonstelling over Katharina von Bora. Zij was bovendien een geliefd voorganger in lutherse gemeenten in den lande. In haar verliest de kerk, en in het bijzonder de lutherse gemeenschap, een wetenschappelijk bevoegen en betrokken mens. Wij wensen haar man Frans G. Dettmers en haar zoon Alexander M. Hiebsch Gods nabijheid toe in deze tijd van plotseling en ingrijpend verlies en verdriet.

In memoriam: Dick van Loenen

'De Synodale Commissie van de Evangelisch-Lutherse Synode heeft met ontroering kennisgenomen van het overlijden van Dick van Loenen op 12 februari 2026'. Dit bericht zal een schok teweeg hebben gebracht in de lutherse gemeenschap. Een intensieve behandeling die vorig jaar was ingezet, die Dick met zijn kenmerkende optimisme en nuchterheid geduldig onderging, heeft niet mogen baten.

Dick, geboren in Amsterdam-Noord in 1948, was nog lang niet klaar, en terugblikken was niets voor hem. Dat is nu aan ons. We mogen vaststellen dat Dick ons in het kader van *Duurzaam Luthers* toekomst mogelijk heeft gemaakt voor 'het lutherse geluid in Delft', zoals hij dat zelf steeds noemde. De zelfstandige lutherse gemeente mag dan zijn opgegaan in de Protestantse Gemeente Delft, zij heeft daar een warme bedding gevonden, gepaard met oprechte nieuwsgierigheid naar wat Dick dreef in al zijn doen en laten.

Zelf noemt hij in 2018 in een persoonlijk stukje in het lutherse gemeenteblad de *sola's*: *sola fide*, *sola gratia* en *sola scriptura*. Deze waren hem niet met de paplepel ingegoten. Maar op een zomerse dag in 1974, vlak voor zijn huwelijk met Marian – luthers – liep hij het kerkje aan het Noordeinde binnen en is hij nooit meer weggeweest. Gebogen over zijn fiets spoedde Dick zich naar opdrachten binnen en buiten de kerk die hij zichzelf gaf. Dick was heel sociaal ingesteld, anderen helpen met zijn deskundigheid was een rode draad door zijn leven. Daarbij kwam

een sterk rechtvaardigheidsgevoel. Mensen moesten krijgen waar zij recht op hadden, ook binnen penitentiaire inrichtingen waar hij bij het Ministerie van Justitie medeverantwoordelijkheid voor droeg.

Op 20 februari is Dick uitgedragen uit het kerkje waar hij eens zomaar binnenliep. Het kerkje dat voor de toekomst is veiliggesteld als ruimte waar het bevrijdend Woord blijft klinken, van een genadige God. Wij wensen Marian en de kinderen Lysanne en Mathijs met hun gezinnen sterkte met dit grote verlies.

Uit de synode: waarheen leidt 'onze' lutherse weg in de Protestantse Kerk?

Werken aan duurzaam beleid

De nieuwe structuur van de lutherse synode met de vijf taakgroepen begint steeds beter ingespeeld te raken. Het doel was meer participatie van alle synodeleden en minder afstand tussen synode en Synodale Commissie. Om te komen van een visie van werkverdeling tot hoe het echt werkt is een spannend maar ook noodzakelijk proces.

TEKST: **DS. WILLY METZGER**, vicepresident Evangelisch-Lutherse Synode

Extra synodevergadering

Net als in september 2025 is er in het voorjaar, op 21 maart, een extra synodevergadering ingelast. Een vergadering om ons in onze werkwijze te bekwamen. En ook om ons vertrouwd te maken met de resultaten die het project *Duurzaam Luthers* gaat opleveren dit jaar. Dat project is de laatste en afrondende fase ingegaan.

Zeven einddoelen die ons op weg helpen

Duurzaam Luthers en de borging van de resultaten en doelen in de taakgroepen was het hoofdonderwerp van deze dag. Projectleider Arie Bijl presenteerde de einddoelen, verdeeld over de thema's, waarop het project de focus richtte: bestuursstructuur, communicatie, financiën, liturgie en kerkmuziek, opleidingen, ondersteuning van gemeenten, luthers vastgoed en luthers erfgoed en archief.

Synode en gemeenten trekken samen op

Vanuit de resultaten uit *Duurzaam Luthers* wil de lutherse synode samen met lutherse gemeenten optrekken. Daarvoor gaat de synode een nieuw beleidsplan formuleren. Daarin blijft de doelstelling om te zoeken hoe de lutherse traditie levend te houden met wat zij inhoudelijk met het oog op geloven en gemeente-zijn te bieden heeft. Dit ten behoeve van het geheel van de Protestantse kerk. De beslissingsmacht om daarin mee te gaan, zoals onze kerkorde het regelt, ligt bij de gemeenten. Als lutherse synode mogen en moeten we het doen met het gezag dat ons toegekend en toevertrouwd wordt.

Vertrouwen

Ook in die zin zijn de inzichten en resultaten van het project *Duurzaam Luthers* van belang. Als synode willen we een echt en betrouwbaar beeld verkrijgen hoe het met de lutherse gemeenten zit en hoe we samen verder kunnen.

De inzichten en resultaten geven ons hopelijk een integraal beeld van alle lutherse gemeenten via de gemeentescans, en de nadrukkelijke adviezen en aanbevelingen op de bovengenoemde thema's, zodat duidelijker wordt welke kant we op onze weg op mogen gaan.

De lutherse traditie in de dienstenorganisatie

Ook zal nadrukkelijk worden gekeken hoe het werk dat de projectleider uitvoerend deed verder geborgd kan worden in de ambtelijke structuur, de dienstenorganisatie (DO) en de lutherse synode. Een begin hiervan maakten alle taakgroepen in de middag van de extra synodevergadering. Tussen deze en de volgende synodevergadering in juni nemen alle taakgroepen contact op met projectleider Arie Bijl om de vervolgstappen te concretiseren. De vragen die Wieneke Groot al in de nieuwsbrief formuleerde gaan met ons mee, zoals: blijven lutherse gemeenten al dan niet zelfstandig voortbestaan, of sturen we juist aan op één landelijke lutherse organisatie (al dan niet ondergebracht bij een gemeente) voor vastgoed, een gezamenlijke mobiliteitspool voor predikanten, en een lichtere bestuursstructuur ter plaatse aansluitend bij 'Lichter op pad'? Ook de vraag hoe het beleidsplan van de lutherse synode geïntegreerd wordt in het beleid van de Protestantse Kerk dat nu ontwikkeld wordt, hoort bij deze borging.

Dienstbaarheid en duurzaamheid

De vraag naar de dienstbaarheid en duurzaamheid van de lutherse traditie en het levend verder dragen daarvan blijft voor ons als synode leidend. Op deze in te slagen weg blijft het spannend om tot passende en betrouwbare perspectieven en initiatieven te komen, gezien de financiële druk en de beschikbare menskracht voor bestuur. Stap voor stap komen we hopelijk verder.

Elkkwartaal in het (buiten)land

TEKST EN BEELD: FEMKE AKERBOOM-BEEKMAN

Gaat u binnenkort op vakantie?
In Nederland of verder weg?

Misschien gaat u naar Stadskanaal, Edam, Vaals of Zierikzee? Of verder weg naar Stockholm, Ottawa of zelfs Swakopmund. Eén ding is zeker, lutheranen zitten overal. Niet vreemd als tweede kerk van de wereld natuurlijk. Ze zijn niet overal even makkelijk te vinden, maar wel altijd de moeite waard.

En gaat u tijdens uw vakantie op zoek naar een lutherse kerk? Wij zijn benieuwd naar uw ervaringen. Wat is hetzelfde als bij ons en wat is anders? Let daarbij op het gebouw, het orgel, de kerkdienst, liturgie of liederen. Hoe was de ontmoeting met de lutheranen daar en hoe bent u er terecht gekomen?

Vertel het ons voor de komende nummers. Dat kan in maximaal 300 woorden, uiteraard voorzien van een mooie foto met een grootte van minimaal 1MB. Vroege vakantie-gangers kunnen kopij inleveren tot 6 augustus (najaars-nummer) en late vakantie-gangers tot 29 oktober (kerst-nummer). Uw verhalen en foto's kunt u sturen naar redactie@elkkwartaal.nl.

Niet de mooiste maar zeker de indrukwekkendste kerk die ik ooit heb mogen zien stond in Hentiesbaai in Namibië midden in een zogenaamde 'plakkersplek', oftewel sloppenwijk. De gaten zaten in het dak en een oude gasfles met een stuk ijzer dienden als klok, maar wanneer deze klok werd geluid, kwamen de gemeenteleden, jong en oud van overal en nergens aangesneld en dan zat het hele 'gebouwtje' vol om samen te bidden en te zingen ter ere van God. Het was een hartverwarmende en ontnuchterende ervaring die ik voor altijd bij mij draag.

KoZa 2026

TEKST: JANNA VAN DEN BROM, 9 jaar

Op donderdag komen we aan, worden we ontvangen en brengen we onze spullen naar onze kamer. Als iedereen er is, worden we welkom geheten en vrijwel meteen daarna is de eerste repetitie. Met in het eerste koor alle kinderen van de basisschool. In het tweede koor alle kinderen van de middelbare school. En bij het derde koor de grootste kinderen en de volwassenen. En repeteren dan maar. Dan als de repetities klaar zijn gaan we lunchen. Daarna gaan we met alle kinderen buitenspelen onder leiding van de superaardige kinderleiding tot de volgende repetitie weer begint. Zo gaat het de hele dag door. De volgende ochtend worden we wakker gezongen met een liedje, je kan dan altijd meedoen. Dan gaan we ontbijten en dan begint het repeteren. Op vrijdag hebben we altijd een groepsactiviteit, die altijd te maken heeft met het thema van KoZa. Dit jaar was het thema 24/7 KoZa en hadden we vier

plekken en vier groepen: herfst, winter, lente en zomer en deden we leuke activiteiten!

Op zaterdag was alles weer hetzelfde, maar in de avond is er altijd KoZa-got-talent, daar mag je je talenten laten zien. Of je nou piano, cello, neusfluit speelt of zingt, het maakt niet uit en het mag natuurlijk ook gewoon een grappige act zijn!

Zondagochtend gaan we na het ontbijt bijna meteen weg naar de kerk waar we alle ingestudeerde liedjes aan iedereen laten horen die er is.

Voor het concert is er trouwens gewoon een kerkdienst. Tijdens de kerkdienst is er voor kinderen gewoon kindernevendienst.

Het eten is trouwens altijd heel lekker gemaakt door mensen die zich hier vrijwillig voor hebben opgegeven. Als je een allergie hebt of je eet vegetarisch, kan je dat melden en wordt het geregeld.

Wij vinden koza heel leuk en gezellig en een leuk onderdeel van onze meivakantie!